

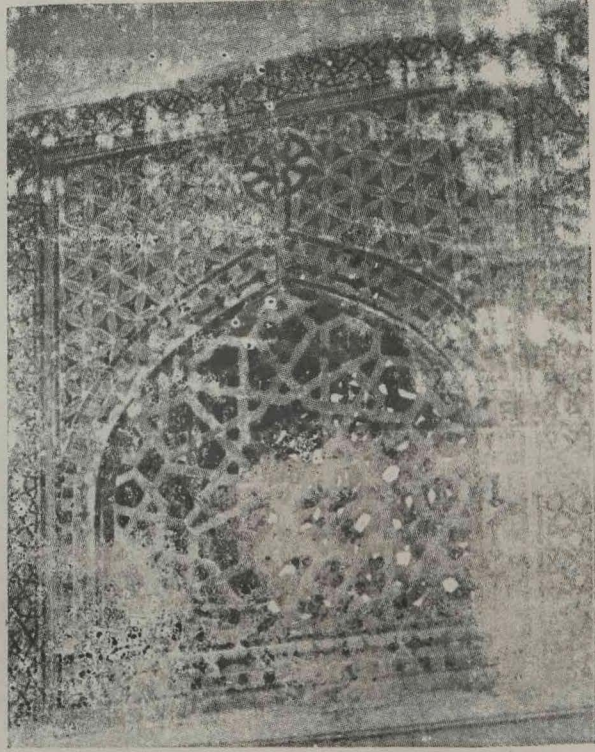
KONYA

İÇİNDEKİLER

Selçukiler (İbnibibiden)	H. FEHMİ TURGAL
Hitit medeniyeti	NACİ FİKRET BAŞTAK
Konyada eski medreseler ve medreseliler	ABDÜLKADİR ERDOĞAN
Anadolu coğrafi keşfiyatı	NACİ FİKRET BAŞTAK
Aziyet hakımından Konya	" " "
Meramın eski yaz günlerinden birinde	" " "
Türk dili bayramı münasebetile	TURGUT
Tarihde kürek cezası ve kürekçilik mükellefiyeti	KONYA
Naima Haleblimi,	ZİYAEDDİN FAHRİ
Mevlevi velileri	NACİ FİKRET BAŞTAK
600 tarihli vak'alar arasında (İbni Esirin tarihi kâmilinden)	HASAN FEHMİ TURGAL
İzmirde Ermenaklı Rüşdü	TURGUT
Şark vilâyetlerimize aid tarihi notlardan	KONYA
Ermenaklı Hasan Rüşdünün İzmirde bıraktığı bazı hatıralar	TURGUT
Kürekçilik mükellefiyeti hakkında bir hüküm	KONYA

Halkevi tarafından aydabi çıkarılır

Konyada : Sahip ata türbesinin parmaklığı

KONYA

HALKEVİ TARAFINDAN AYDA BİR ÇIKARILIR

ALARA KALESİNİN ZAPTI H. FEHMI TURGAL

"Cihan sultanı; Alaiyye fethini bitirince Antalya tarafına dizgin çevirdi. Yol üzerinde yalçın ve katı bir kaya üzerinde bulunan alara kalesi gözüne ilişti. Yanından nil gibi bir su akıyordu. Burada kirkfardının kardaşı dünyadan elini çekmiş, Salt nat urubasını çıkararak keşiş urubasını giymiş kalenin eyvanındaki köşkde inziva ediyordu. Sultan ümerasından birisini bir kısım askerle kale sahibine gönderdi, Kardaşın fardı son derece müstahkem kalesini, Kaloyoros kalesini bizim elimize bırakmıştır. Senin bu zayıf hisarın pek kolaylıkla yüz üstü yuvarlanacaktır. Sen gerçekten akli başında bir adamsın, esasen bu vefasız dünyadan elini çekmiş bulunuyarsun, sende kardaşının gittiği yolu tutar, bizim kullarımız arasına katılırsanız hesapsız lütuf ve inayetlerimize nail olursunuz. eğer bu yolda hareket etmezde muhalefet ve mukavemet yolunu tutarsanız bu ancak

sizin cehalet ve gabavetinizin bir neticesi olacaktır. Mealinde kendisine tebliğat yapılmasını emir buyurdular. Kale sahibi, Sultanın bu emirlerini işidince sarsıldı, müdhiş ıztırap ve elem içerisinde kalarak ağlamağa başladı, tanrının yazısı icabı olacak ki bu teessür içinde Kulunç hastalığı başladı. Ve az zaman içinde ö l ü m ü n ü intaç eyledi. [1] Kale ileri gelenleri ister istemez sultanın adamlarına teslim oldular. Kalenin anahtarlarını teslim ederek padişaha dualar eylediler. Ve bu dualarını bütün kale halkına da duyurdular. Kalenin burçlarında sultanın bayrağı sallanmağa başladı. Bu kadar sarıp ve müstahkem bir ka-

[1] Kulunç avamın bilöği gibi Romatizme değildir. Kolon bağırsağına arız olan bir hastalıktır, Kulunç tabiri ile kolon kelimesinin münasebeti açıktır. Apandisite benzer bir hastalıktır. Rivayete göre eskiler, Nabit denilen damarı kesmekle tedavi ederlerdi.

lenin silâh kullanılmaksızın kolaylıkla selçuk devleti kaleleri arasına katıldı. Sultan kalenin bu kadar kolaylıkla ele geçdiğini öğrenince hemen bütün orduya Şölen yapılmasını emir eylediler. Ulu, küçük bütün ordu kumandanları, zabıtları, ve neferleri bu ziyafetden müstefid oldu. Cenk havası durarak dolular içildi, Antalyaya ulaşıklarında ümerasına hilatler ihsan buyurdu. hepsinin gönüllerini tatyip ederek kış aklarına dönmelerine müsaade eyledi, kendileride yakınları ile antalyada kışlamağa karar verdi, silâh pusad şakırtısı, şarap ve rübab süslerine tahvil edildi. Bir müddet istirahatden sonra taht yeri olan konyaya döndü. Her tarafta ulu fethi kutlulamak üzere elçiler akın eyledi. Hazine değerinde keşkeşler sundular.

618 Yılında Konya ve sıvas kalalarının inşası ve vilâyet ümerası arasında işbu inşaatın taksimi

Sultan Alâeddin keykubad bir sabah erkenden atına bindi. Ümera ve ulular ile Konya sahasında ve bağlarında idman maksadı ile bir seyrân yapmağı irade buyurdular. Sultan seyrân esnasında durup şehir bakdı. Mal ile insan ile dop dolu bir şehir idi. Etrafı enine boyuna bir günlük

mesafesi üzüm bağları ile meyva ağaçları ile dolu idi. Bostanlarındaki mesirelerindeki ağaçlarına konan tozları tan yeli silip süpürüyordu. Suları sanki Frattan geliyor, rüzgârları abihayattan iniyordu. Dünyanın her tarafından bir çok insanlar kopup gelmiş orada yuva kurmuşlardı. Bu bir şehir değil koca bir alem idi. Veyahut şehir adı verilmiş koca bir derya idi. Yalnız kılıç namlısı gibi çıplakdı. Yani yüresi sur ile örtülmüş bezenmiş değildi. Ümerasına buyurdularki bütün dünyanın istirahat için koşup yuva yaptığı bu gelin gibi şehri sur zinetinden mahrum bırakmak pek büyük hatadır. her ne kadar bizim muzaffer siyasetimiz, ciğer delici süngülerimiz onun geçilmez bürcubarularıdır. ancak insanın ihtiyat eylemesi, dehrin al ve hilesinden korkması lazımdır. Çünkü bu alem bir karar üzeri ne durmıyor. hadiseler doğuran zamandan, felaketler yağdıran felekten korkmalıdır. Bizim tasavvurumuzda olmayan bin türlü televvün izhar edebilir. Benim galip himmetim şuna masruf bulunuyorki: az zaman içerisinde gerek bu şehrin ve gerek sıvas mahrusasının yan ve yüresine öyle bir sur çekelimki

felegin dahiye ülüngü ona hiç tesir yapamasın. O her hadiseye ve hailiye karşı göğüs gersin. Sultanın bu metin fikirlerini Ümera hep birlikte alkışladılar. Emir etti. İş bilen hazik mimarlar ve ressamlar biriktirildi. Sultan kendisi atına binerek şehrin etrafını dolaşdı, ümera ve ulular da mimarlarla gezerek burçların, bedenlerin, kapıların yerlerini resm ederek sultana arz eylediler. Sultan kendisine takdim edilen kale pilânını dikkatle mütalaa buyurdular. Bazı yerlerini değiştirdiler. Bazı yerlerini düzelttiler. Bu suretle burçların, bedenlerin, kapıların yerleri tesbit edilince kendi has naiplerine dört kale kapısı ile mütaaddid burc ve beden hazinei hassadan yaptırılmasını irade buyurdular. Kalan kısımlarında kudretlerine göre vilayetler ümerasına taksim buyurdular. Aynı zamanda çabuk davranılmasını bilhassa emir ettiler. bundan sonra bu maal ve maksadı amaçlayan bir fermanda sıvasda bulunan emiri meclise gönderdiler. oda etrafındaki meliklerin ve ümeranın yardımı ile sıvas kalesini inşaya memur oldu. Her iki tarafta da gece gündüz çalışıldı. Birbirlerine gıpta ve hased eyleyen ümera çalış-

malarında yarış ediyorlardı. İmkânın müsaadesi nisbetinde cehd ve himmet sarf edildi. İlk önce temeller yükseldi. Sonrada burçlar ve bedenler göklere dineldi. mermerler üzerinde türlü türlü resimler ve nakışlar yapıldı. kur'an ayetleri, meşhur hadisler hâk olundu. hakimane sözler, şehnameden parçalar yazıldı. her şeyi her yeri tam ve mükemmel olmak üzere allahın inayeti ve sultanın himmeti sayesinde kale ikmal olundu. kalenin ikmalı sultana arz edilince hemen atına binerek kale hendeğinin etrafında bir cevelan yaptılar. bürcübarusunu, nakşüniğârını tetkik ve muayene eylediler. pek beğendiler mimarlarına ve banilerine teşekkür ettiler. Ve bütün bu tarihî yapıda himmeti geçen beylere mermerler üzerine altın ile adlarını yazmayı bu suretle hizmet ve adlarının ebediyete yadigâr etmelerini irade buyurdular. Bu müsaadeyi işidenler derhal atlarından inerek Sultana teşekkür secde eylediler.

Sulan sarayına geldi. Ziyafet ve işret sofralarının hazırlanmasını emir eyledi. Bütün beyler ve ulular hazır oldular. Padişah bizzat sofraya şeref verdiler. dimağlar şarabın tesiriyle uykuya meyledince dağıldılar.

Sabahı bütün vilâyetlerden kale inşası için gelmiş olan ümeraya hil'atlar ve ihsanlar vererek vatanlarına dönmelerine müsaade buyurdular. El öpüp, etek çeküp hepside veda eyleyerek yollarına revan oldular.

Hilâfet makamından ibnüleezi muhyiddin in ilçilikle sultanın katına gelmesi ve yardım istemesi ve Bahaeddin Kutlucanın gönderilmesi

Padişah Konya kalesinin imarından farig olunca başkaca devlet umuriyle meşgul olmak üzere Kayseriye gitdiler. Kayseriye ulaştıkları sırada Malatya ulularından ulaklar gelerek hilâfet makamından ibnüleezi muhyiddinin ilçilikle gelmek üzere olduğunu bildirdiler. Padişah derhal o yüksek makamın ilçisine lâayık karşıcılar ve konukcular gitmesini ve yollukların tertip edilmesini ferman etdiler. Ta sıvastan karşılanacaktı. Onun gelişini son derece yüksek tazimlerle karşılamak lâzım geldiğini hürmet ve izzada mümkün behemehal yapılmasını buyurdular. Yüksek emir mucibince her şey yapıldı. Birlikde Lala kervanserayına geldikleri sultana malûm olunca büyük tören ile humayun mevkîp gözleri kamaştıran bir haşmet ve heybet içinde yola çıktı.

İbni cevzi istikbalin haşmeti

karşısında bütün mazideki padişahların azametini unuttu. Sultanla sarmaşdılar. Halifenin selam ve iltifatlarını arz eyledi. Bin dürlü ikramlar ve iltifatlar içinde yürüdü. Şehrin kapısına geldiklerinde padişah veda ederek kendi karargâhına gitdi. Oda hazırlanan konak yerene gönderildi. Sabahlayın gün dogar iken humayon berigâh donanmış, Sultan tacını giymiş, saltanat tahtına oturmuş ulu beyleri sağ ve solunda saf teşkil eylemişlerdi. Sefir muhyiddin davet edildi. Müşteri yıldızı gibi din taylesanının sarkıtmış, iffet ve hürmet kaftanını giymiş olduğu halde hilâtlar içinde altın nalkı, mücevher takımlı soyatlarla barigâhın kapısına geldi. Eşiğine ayak basınca sultan hürmet için kıyam emir etdiler. Pervane Celâleddin kayser, terceman kâfi oğlu Zahirüddin mansur sağdan soldan ilçinin birer elini tutdukları halde izzaz ve ikramlarla tahrin aşagisinde hazırlanmış olan kürsüye oturdular. Hilâfet makamının boğçadamları hilâet boğçalarını sofanın bir kenarına koydular. Murassa alınlıklar ve zırhlarla örtülü at sofanın yukarısına çekildi, eyvanın üzerinden sultanın perdecileri gayetle müzeyyen bir perde

asmışlardı. Sultan tahtından inerek perdenin arkasına gelerek hilâfet makamının göndirdiği atı tazim kasdı ile öpdüler. Hilâfetin göderdiği hil'atı ge-yindiler ve siyah sarıyı büründüler. Bu halde halifenin ilçisi Sultanın elinden tutarak tekrar kendisini tahta çıkarıp oturtdu. Bundan sonra perde kaldırıldı. Ümera ve ulular tabaklar dolusu altın saçdılar. Sultan parlak bir yıldız gibi tahtın üzerine oturmuşdu. Saçılar, kapışlar bitdikden sonra sofralar kuruldu. Yemekden sonra ilçî Muhyiddin halvet emir etmesini rica eyledi. Köşk yardan ve ağıydar boşaltıldı. Muhyiddin ağzını açarak dua ve senadan sonra şunları söyledi. Halife islâm hükümdarı olan zatışahanenize selamlarını ve iltifatlarını gönderdiler. Buyurdularki Tatar ordusu Harzemşah Sultan Mehmedden farig olunca onlardan aldığı mal, Silah, at ve saire ile daha çok kuvvetlenmiş olarak üzerimize gelmek üzere olduğunu casuslar haber veriyorlar. Sizin mesafeniz uzak olduğu için Anadolu memleketlerinden ancak iki bin atlı gönderirseniz çok münasip olacaktır. Diğer meliklere de haber gönderilmiş

fazlası ile hazırlanıklarını cevap olarak bildirmişlerdir. Sultan bunun üzerine baş üstüne imkân müsaade eylediği çabuklukla bu kuvvet hazırlanacaktır dedi. İlçî sözlerinin böyle güzel kabullünden dolayı son derece sevindi. Ve teşekkürler ederek gönül rahathığı içinde konağına döndü. Sultan bunun üzer ne heman büyük beylerini yanına çağırtdı. Toplandılar. Kendilerine buyurduki biz halifeyi daha derin görüşlü daha ince düşünüldü. ve daha ihtiyatlı biliyoruz. Böyle talili ve genç bir devletle boğuşmağa kalkmak, denizler gibi coşub çalkanan muzaffer bir orduya karşı durmak hiç uygun bir hareket değildir. Doğuşmek boğazlaşmak yerine barışı ve anlaşmayı temin etmek lâzımdı. Kendisini sayan ve kendisine itaat eden bütün ülkelerin sahiplerine haber salacak her birinin kendi muhitindeki güzel eyi ve kıymetli eşyadan armağanlar hazırlanması ve bu armağanları götürüp takdim edecek fashatli, siyasi başarılı birer adamın bulunması emir olunacaktı. ve sonra bu heyetler muayyen bir yerde birleşip görüşecekler, memleket ve devletlerini kurtaracak çareleri düşünecekler, sul-

hün ve selâmetin yerleşmesi yollarını araştırıp bulacaklar ve ondan sonra böyle birleşik, anlaşmış karar vermiş bir halde halifenin elçisi mahiyetinde olarak hanın huzuruna gideceklerdi. Melikleri bizzat bu heyete iştirak etmemiş olan elçiler hanın huzurunda özürler serd edecekler, hükümdarımız bizzat bu hizmete koşup gelmek arzusunda idi. Ne çareki memletten ayrılması memleket dahilinde bazı karışıklar meydana getirmesi ihtimalinden korkarak bu şerefli vazifeyi ifadadan mahrum kalmıştır, deyerek özür dileyceklerdi. Bu suretle yapılacak ricaların kabule lâyık görülmesi pek muhtemeldi. Hasılı maslahatın icabına göre reyler, fikirler, gayeler hamur edilecek anlaşma ve uzlaşma ve barış temelli kaideler üzerine pekidilmiş olacaktı.

Sultanın bu hakimane mü-talaaları vezirler tarafından son derece uygun ve yerinde görüldü. Kendisini bundan dolayı tak-tir ve tebrik etdiler. Bundan sonra sultan tekrar söze başladı. Eğer bizim bu fikir ve kanaatımız asker ve yardım göndermezden önce halifenin kulağına vasıl olacak olursa bizim içimiz bozukluğuna verecek, asker

göndermekden ve yardımdan kaçındığımızı zan edeceklerdi. Mademki iki bin atlı isteniyor, biz beşbin gönderelim Anadolu'nun en Kahraman ve en eski iş görmüş cündilerinden her memlekette bulacağımız bu kabilden adamların beherine onar maiyyet vererek ve birer senelik yem ve yiyecek tedarik ederek başlarına muhiddinin en yakışıklı en güzel simalı, boylu boslu, fedakâr ve heybetli, servet ve kudret ve kifayet ve şecaat ehli birisini memur etmeliyiz. Bunlar ecnebi memleketlerde namus ve şerefimizin muhafazası vacip olduğunu bilen adamlar olacaklardır. Her birisine kudretleri nisbetinde asker verilmelidir. Ayrıca humayun mevkibinden elli çavuş sancak hizmetine mülâzım olacaklardır. Kendilerine istihkakları haricinde on bin altın verilecektir. Hususî ahırımızdaki soy atlardan elli danesi murassa alınlıklar ve zırhlarla örtülü oldukları halde sancağın geliş ve gidişinde etrafını ihata edecektir. Bu karar mucebince hazırlıklar yabarak Malatyaya gitmeleri ve orada melikülümera kutlucanın kumandasında olarak darûs selâm denilen Bağdada yörümeleri için Vilâyetlere fermanlar

gönderildi. Yarındası gün Sultan elçiyi yanına çağırdı. Mukarratı tamamıyla kendisine bildirerek aydetine müsaade buyurdular. Elçi Muhyiddin konağında hassa hazinedarı ile kendisine elli bin sultani sikke ile her renkten yüz kat nefis elbise beş rahvan katır kıymetli takımları ile on iğdiş at ve beş güzel yüzlü köle ve otuz takım nefis hilât ve maiyyeti içinde ayrıca yirmi bin altın gönderdiler. Hareketlerinden bir aydan daha az zaman içinde bütün techizatları ile seçilen askerler Malatyaya toplandılar. Orada humayun sancağı bekliyorlardı. Yukarda bahsi geçen atlar' çavuşlar' candarlar, silahdarlar beraberinde olduğu halde Sancak kâfi oğlu terceman emir zahiriddine tevdi puyurmuştu.

Malatyada bulunan emir bahaeddin kutluca bütün hazırlıkları ikmal eylemişti. Emir zahiriddin sancakla ve fermanla Malatyaya ulaştı. Askerler sağ cenah sol cenah pişdar ve düm dar olarak tasnif edildikten sonra başbuğlarının elli başlarının ve zaimlerinin tayininden sonra muazzam bir depdebe içinde yola çıktılar. Harput, amit, Ma'din, musul melikleri gördükleri bu haşmet ve azamet ö-

nünde Konya Sultanı için gönüllüleri tazim ile doldu. Onun satvetinden ürkdüler. Dürklü dürklü ziyafetler ve hediyeler verdiler. Emir Bahaeddin kutlucada son derece hörmet ve ikramlarda bulunarak mukabelede bulundu. Her ulaştıkları mahallerin melikleri uluları ve ayanı saltanat makamının inam ve ihsanından müstefid oldular. Musula ulaştıklarında musul sahibi bedreddin lulu; Bahaddini üç gün konuklayarak Musulda bıraktırdı. Tasviri imkânsız hizmet ve ikramlarda bulundu. Dördüncü günü Bahaeddin kutlucada bedreddini kendi karargâhına götürdü. Bedreddin lulu gördüğü debdebe ve azamet karşısında hayran kaldı. Sultanın muktedir iş bilen kulları onun ulviyyetinin derecesini anlatmağa kifayet ediyorlar idi. Melik muzafferiddine bir mektup yazarak ağır bir kuvvetle emir kutlucanın hilâfet eşğine arz etmek için geldiğini bildirdi. Ve ilâveten dediki eğer bu kuvvet orada tavakküf edecek olursa tefavüti mucip değılsede azim masraflara yol açacaktır.

En uygun ve doğru olan bu gelenelerin oradan geri dönmelelerine müsaade verilmelidir. Melik

Muzafferiddin bunu duyunca hemen bir takım yolluklar ve hediyeler hazırlayarak istikbaline geldi. Askerin şeref ve heybetini son derece takdir etti. Bedreddinin düşüncelerini pek muvafık buldu. Vaziyeti derhal güvercin postası ile aziz divana bildirdi. Gelen cevapta karşıcılar gelinceye kadar kendilerine son derece izzat ve ikram edilmesi bildiriliyordu. muzafferiddin ali esasen son derece mükrim bir zat idi.

Bu fazileti bütün dünya iklimlerine yayılmış bulunuyordu. İnkânın derecesi dahilinde ikram ve ziyafetlerde bulundu. Birgün sonra aziz divanın ümerasından bir kaç büyük emir ve bazı sudur hilâfet makamı namına emir ve bazı sudur hilâfet makamı namına emir Bahaeddin kutlucaya yetiştirildi. İlk önce melik Muzafferiddin ali ile buluşarak hep birden selçuk emiri bahaeddinin yanına geldiler. Aziz divanın mektubunu ve mukaddes makamın selâmını bildirdiler. Emir Bahaeddin emirülmüminin ismi anılınca başını yere ve mektubunda başına koydu. Mektupta şöyle deniliyordu. Biraz evvel moğol Ordusu; sultan Mehmed Harzemşah ile işini bitirince hemen bu taraflara azimet edeceklerini işitmiştik. Bunun için

ihtiyat olmak üzere sultandan yardım ricaında bulunmuşduk. Şimdiki halde işidildiğine göre tatarlar bu fikirlerinden vaz geçmişler dönüp geri gitmek üzere imişler. Etrafdan bu maksadla çağırılıp gelen ve hizmet arz eyliyen meliklerde bundan dolayındır iznimizle memleketlerine dönmüşlerdir. Bahaeddin kutlucanında askerini alıp selametle dönmeleri lâzız gelir.

Halife namına basılmış elli bin altın, yüz baş deve, yüz baş at, elli katır, bin koyun, ala, evsat ve engin olmak üzere üç yüz kiât ve iki yüz deve yüklü yeyecek ve tatlı vesaire verilerek konuklanmalarında emir olunuyordu. Emir bahaeddin kutluca halifenin ihsan ve sadakalarına teşekkürlerde bulundu. Ve tazimen alnını yerlere koydu. Yanında getirdiği sultanın hilâtlarından konukculara ve ulaklara münasip gördüklerini verdi. kendilerine beraberinde getirdiği at ve katırlardan ihsanda bulundu. Yalnız kalınca halifeden gelen hediye ve ihsanları gözden geçirdi. Hususî israfçısını çağırarak ümerasının rütbelerine göre gelen hediyeleri atları katırları koyun ve hilâtları taksim ettirdi. Taksim ederken hepsinin de mufassalan

bir defterini yaptırdı. Ümeraya kendilerine verilen şeyleri hemen çadırlarına götürmelerini buyurdu. Yarındası gün askerin bütün yad ve yarakları ile donanup atlanmasını emir eyledi. Sabahleyin bütün Selçuk atlıları kargı uyunları, halka kapma uyunu ve ok atma gibi cündilere mahsus oyunları yaparak maharetlerini gösterdiler. Bir gün sonra atlanmışlar kumandanları halifenin hilâtlarını giyinmiş oldukları halde Bağdada geldiler.

Atlarından inerek yüzlerini yere koydular. Sultanın birlikte bulunan çavuşları gerek Emirülmüminin adına ve gerek cihanın padişahı Alâeddin keykubadın adına bağırarak nümâyişler yaptılar. Halifenin adamları bilhassa melik Muzafferiddin ali bu tevazuu bu hâzmeti bu cündiliği görünce yardımcı kuvvetleri böyle muhteşem olan bir Padişah bizzat bir memlekete kasd ve hücum edecek olursa onun sadmesinden hiç bir şey kurtulamaz dedi. Emir Bahaeddini ve askerini takdir ve tahsin eyledi. Kumandanlar birbiri ile öpüştükten sonra Anadoluya döndü. Konak Konak ve eğlenerek Malatya mahrusesine geldiler.

Emir Bahaeddin kutluca ken-

di evine ulaşınca bu seferde kendisine yol aşlık etmiş olan ümeraya büyük ziyafetler tertip eyledi. Her birisine ayrı ayrı iltifatlarda ve ihsanlarda bulundu. Devlet ümerasından biri ile beraberinde kendi naibide olduğu ha'de sancağı sultanın katına gönderdi. Kendisi şimdilik itizar ederek bir ay sonra o da el öpmek şerefine nail oldu. Olup biteni melikler tarafından gösterilen eyi kabulle ve ziyafetleri arzyledi. Selçuk kuvvetinin techizat ve hâzmetine nasıl hayran kaldıklarını anlattı. Bilhassa Erbil sahibi Melik Muzafferiddinin ikramlarını ve aziz divanın iltifatlarını bildirdi. Sultan bu maruzattan pek memnun kaldılar, bilikte gelmiş olan elçilere nefis hilatlar verdiler büyük iltifatlarda bulundular. Emir Bahaeddinde dürlü dürlü lütuflarına nail oldu.

Alâeddin Keykubadın büyük ümerasını tevkiil ettirerek sigaset buyurması :

Padişahın saltanat günleri, devlet nöbeti, Lüküm fermalığı ilerledikçe, zevk, iştet alemleri devam edip kötü günler, uğursuz zamanlar, feleğin zalim elinde iştığı zehir dolularının tesiri unudulup naz ve niyaz ile saltanat tahtında yerleşince Ulu

ümerası olan Çaşnigir Seyfettin Aybe, İmrehur Zeynettın Başara, Emiri meclis Mubarizettin Behram Şah ve Bahattin Kutluca hizmetlerinin eskiliği, tabilerinin ve akrabalarının çokluğu sebebiyle pek şımarmışlardı. Sultan na hatsız tahakkümlerde bulunuyorlardı. Sofralarında, meclislerinde, zevk ve safalarında mertebelerinin, derecelerinin dışarısına çıkıyorlardı. O dereceki Sultanın aş evinde hergün havas ve avam istihkakları için ancak otuz baş koyun kesildiği halde Emir Seyfettin aybenin mutfağında seksen baş kesiliyordu. Hal ve Akt, terfi ve tenzil temamile onun avcı içinde idi. Padişahın katından kendi konasına gidince sarayda kimse kalmıyor, Ümera ve erkân onun etrafına toplanıyordu. Yapan iden ve itaate lâayık görülen yalnız o sanılıyordu. Bütün büyük işler onun emir ve nehisine muracaat idilirdi. Sultanın hacibleri için onun tek emir ve irşatine muhalefet imkânsızdı. Padişahın culusları gününün kendi ölümü gününe değin hep işler böylece devam eyledi. Bu yüzden sultanın humayun göğlünde izzet ve hamiyet kinleri teraküm eyleyordu. Fırsat elverecek günün gelmesine

intizaren Sultan müdarada kusur etmedi. Ancak ara sıra halvetlerinde zehir dolu sözler söylüyor, yakınında bulunan memurlardan bazıları bu sırları ümeraya ulaştırıyorlardı. Bundan dolayı ümera zahiri bir tevazu yolu tutmuşlar, gizliden gizliye onun fidan boynunu biçmek için meşveretten geri durmaz olmuşlardı. Zahire riayet ediyorlar, bir birleriyle kurt tilki oyunu oynayarak korku ve ihtiraz içinde bulunuyorlardı. Bir gece sarhoşluğun sonunda aralarında şöyle bir karar verildi. Sabahleyin Emir Seyfettin Aybe Sultanı hanesine konukluğa çağırarak bir sırasını getirip ağasını zencire vurulduktan sonra yerine Koylu hisarda bulunan kardaşı Key Feriduni getirerek saltanat tahtına oturtacaklardı. Bu suretle hüküm ve iradeyi avuçları içine alacaklardı. Kendi sırdaşlarından olan bir kişi serhoşluğun sonunda yanlarından tışarıya fırladı. Kendisine malik olamayacak bir halde serhuşdu.

Doğruca hokkabaz oğlu Seyfettin evine gitti. Ümeranın görüştüklerini, yarın Sultanı kast eyleyecekleri bir bir dendi. Emir Seyfettin aynı gecede sultanın katına koşarak vaziyeti an-

olatti. Yarın davet vaki olursa hic bet eylememesini arzeyledi. Hakikaten yarındası Çaşnigir Sultanı evhale konukluğa çağır-
dı ve meşveretle karşılandı. Bundan sonra işleri bir ibtiyatla ve itina ile idare edildi. Daima şu nasihat mekondis ne ilham olunuyordu. Akıl sana daima şu doğru yolu gösterir. Düşmanla başa çıkamayorsan müdara et. Kesmege muvafak olamadığın eli öp. Duvarı yıkılıncaya kadar bekle, bu nasihat daima riayet ediyordu. Karanlığın bertaraf olmasını biliyordu. Ümeranın cüstemleri, kıştaşıkları sürüp gidiyordu. Artık çekilemez bir hal almıştı. Sultan Antalya kışlağında bulunduğu sıralarda Hokkabaz oğlu ile İmre hori Komennos gizlice yanına çağırdı. Bunlar sultanın yüksek itimadını kazanmışlardı. Mutat şikâyetini tekrarladı. Emirler dedilerki: Eger Padişahımız bunların kıştaşıklarına nihayet vermek kararını vermişlerse burası muvafık dekildir. Mubarizettin Ertukuşu yirmi yıldır Antalyada hakim ve ferman idare eder. onlarla arasında münasebet pek sıkı ve vemetindir. Bu maksadın burada huzule gelmesi kolay bir şey idi. Eger Padişahımız bunu kayseriye bırakacak olurlarsa

çok muvafık olacaktır. Sultan bu fikri daha uygun buldu. Antalyadan ayrılma mevsimi çatıp kayseriye gidince ümeranın vucutlarını kaldırmaya karar verdiler. İlk iş olmak üzere Hacıpları emiri Kazvinli Şemseddine elli çevkân vuruldu. Sebebi ümeranın adamlarını silâhlarıyla saraya girmelerine müsamaha eylemiş olması idi. Bundan sonra ümeranın birer çizmecisile saraya gireceği ve başkalarının girmesine müsaade edilmemesi ferman olundu. Bütün Ümera buna imtisal eylediler. Bu hal böylece temadi edip gidiyordu Sarayda hile ve hüda tertibi kolaylaşmış oluyordu. Bir gün sultan Komennosla Hokkabaz oğlu Seyfettine ve Emir Handar Mubarizettin İsaya şöyle bir emir verdiler. Gelecek filan günde Ümera mutat veçhile saraya gelip mecliste hazır olunca Komennos adamları silâhlı ve pusatlı olarak saray bahçesinin önündeki burda birleş çok has kulla da usul ve adet veçhile sofada silâhlarla bulunacaklar, Hacıbler Ümera girdikten sonra saray kapusunu muhkem kapacaklar ve başkaca hiç kimseyi sokmayacaklar. Mubarizettin Emir Candar ve biraderleri meclis kapusunda bulunacaklar ev-

lerine gitmek üzere dışarı çıkmak isteyenleri birer odada mevkuf tutacaklar, bütün Ümera hu suretle yakalandıktan sonra padişaha arz olunacak ondan sonra yapılması icabeden şeyler padişah tarafından emir buyrulacaktı.

Muayyen gün gelince padişah işretmeclisinin son derece mükellef ve muhteşem bir surette ihzar ve tezyin edilmesini irade eylediler. komennos kandi güvendiği adamlarıyla sultanın bahçesi yanındaki burcda dolanmaya başladı. Ümera temamile içeriye alınınca ve herbiri yerliyerince oturunca mutripler başladı, daha sonrada semaa giriştiler. Sakiler ağır ölçülerle şarap dağıdıyor, Sultan Çaşnigir dosluğuna içmeye başladı. Hacıpler kapuları beketmişlerdi. Ümera Padişahın teklifleri karşısında son derece sarhoş olmuşlardı. Hele Çaşnigir Emir Seyfettin de arslan kesilmeydi. Bir zaman Sultanın huzurundan çıktı, evine gitmek istedi. Emir Mübarizettin İsve kardeşleri önüne gelerek fermanın hükmüne göre burada kalacaksınız dediler. Yanlıştır diyecek oldu. Emrin ciddi ve doğru olduğunu anlayınca başından sepuşunu çıkarak yerlere vurdu. Bana sultan bu bağçedeki ağaçlar kartlaştı, onları söküp yerlerine genç ve

taze fidan dikme isteyorum dedikleri zaman anlaşılıyordu ki o böyle bir gadre niyet eylemiş bulunuyormuş, eğer en bundan bir gün önce haberd olsaydım bugün böyle aciz meclie düşünmezdim, böyle rezil olmazdım. Ne çare şimdi yapacak kalmadı. Kazaya razı oldum dedi. Ondan sonra Zeynettin Başarayı da başka bir odaya aldılar. Diğer Ümera büsbütün olan işten gafil idiler. Sultanın huzurunda zevk ve işrette bulunuyorlardı. Emir Bahaettin Katlucada evine gitmek üzere çıkmak istedi onada aynı emri tebli ettiler. En sonunda Emiri meclis kalktı. Köşküne gidecekti, onuda aynı yoldan götürdüler Ümera böylece tamamen tevkif edilince Hokkabaz oğlu Seyfettin Sultanın huzuruna girerek Sultanımız müsterih olsunlar dedi. Sultanın kulları, Sofada bulunmakta olan Ümera kullarında yakalayıp saray zindanına attılar. Bunlar temamile bitince sarayın kapusu açıldı. Saltanat naipieri Ümeranın evlerine giderek bütün varlıklarını yazdılar ve evleri mühürlediler. Her birisine bekçiler koydular. Arabalarının, kullarının bütün mensuplarının evleri de yağmaya uğradıldı.

Sultanın en çok gayız ve ki-

nî Çaşnigire idi. Bir an önce onu şehit eylemek istiyordu. Kayseri valisi Mecdettin İsmaili yanına göndererek bu kadar küstahlığın şımarıklığın sebebi ne idi, bu denli tehakkümünüzü ne için yapıyordundetti. Çaşnigir de cevap olarak şunları söyledi. Onu ve kardeşini gurbet illerde gucağında büyüttüm. besledim. Kendi uzun sakalımı kestim. Kardaşını ve onu vatana isal ederken Rum dilile arkamda yükle ekmek sattım. Ve kendilerine yiyecek temin eyledim, Babalarının mübarek cesedini rum diyarından alarak islâm diyarına getirdim, Vüzera ve ümeranın muhalefetine rağmen hapis-ten çıkarara konu tahta oturttum. Babasının kulları içinde benden eskisi yoktu. Eğer tahakküm ve şımarıklık yapısam vasıtalarım ve sebeblerim ancak bunlardı. Zindandan kendisini çıkardığım gün bana vermiş olduğu antlara ve sözlere itimat ediyordum. Padişah benden daha müşfik ve sadık bir kula sahip değildir. Bir kün düşerse yaptığına pişman olacaktır, Bu sözleri padişah duyunca ka'bindeki katılık ve kasavet daha ziyade arttı. Heman cellâtlara emir verdi. Alıp burca götürdüler. Ve orada başını gövdesinden ayırmak suretile şehit eylediler. Ümeranın

serveri idi. Emarat mansıbına güzel ahlâklarına, cömertlik ve kahramanlığıyla şeref vermişti. Yedirince doyururdu. Düşmüşlere ve şıranlara parlak bir yıldızdı. Susayanlara tatlı ve soğuk bir kaynaktı. Güzellikte dolun ay gibi mahbub, doğrulukta gargı gibi müstekim idi. Zeynettin Başara bütün himmetini ali hayratlar yükseltmeğe hasreylemişti. Mescidler, medreseler, imaretler yollar üzerinde kervansa raylar yaptırmıştı. Zavallı bir eve tıklıp kapısı kapatıldı. Orada açlıktan uzuvlarını yiyecek bir hale geldi.

Emir meclis Mübarizettin Behran Şah inam ve ihsanı bol bir şahıstı. Askerlikte yüksek bir vukufa sahipti. Hadımlarından Rozbe vasıtasile zamandekalasına gönderildi.

Bahattin Kutluca lutuf ve Keremde Hatem Tâi adını unutturmuş ve kahramanlığı önünde rüstemin destanı manasız bir masalı kalmıştı. Bulut gibi verimli bir ele malikti. Palanlı bir estere oturtularak inleye inleye ağlaya ağlaya Tokata gönderdi.

İşler tamamlanınca bu işi uhdelerine bıraktığı ümerayı sultan katına çağırdı. Komennos, Emir Mübarizeddin İsa, Emir

Candar ve biraderleri geldiler. Hususi içki meclisine kabul olundular. Seyfettin Aybeden açılan beyler beyliğe Komennos aynı gece tayin edildi. Tan atıncıya kadar içildi. Başka bir gün Sultan mutlak hilafına davullarla, borularla, zillerle bütün çetiri ve sancagile meydana geldiler, Öyle vaktine deyin at sürmekle, top oynamakla vakit geçirdi. Bu esnada orta derecede ümeradan sayılan Emir Kemalettin Kamyar, kafi oğlu tercüman Zahreddini Mansuri, Mah Harsan oğlu şemsettin bir araya gelmişler sıkı fıkı konuşuyorlardı.

Sultanın gözü bunlara ilişkince hala bu zelil güruh fuzulluklarını kafalarından çıkarmamışlar diyerek Emir dada emir verdiler, Çevkânla doğulup meydana kovuldular. Malları, varlıkları temamlı yagmalanarak son derece zelil bir halde hudut dışına sürüldüler. Bu suretle Harputa düştüler. Harput meliki kendilerine hüsnü kabul gösterdise de Sultan tarafından gelen itap üzerine melik korkarak kendilerini ahlal has melik Eşrefin katına gönderdi. İki yıl gurbette sıkıntı içinde kaldılar. Nihâyet Meliki Eşrefin şefaatiyle sultanın hizmetine döndülersede yine men-

küp ve biçare kaldılar. Sultanın korkusundan büyük küçük bütün beyler kendilerine temastan çekiniyorlardı. Kemalettin Kamyarın elinde ne varsa elinde tükenmişti. Bir türlü yıldıza istikamet bulamıyoran. Her an uğursuzluk hücum ediyordu. Mal olarak tek bir atı kalmıştı. Sultan Alâeddin, Alâiye kalasından sahrada vucuda getirdikleri sekerhaneye azimet buyurmuşlardı. Kemalettinin de hizmete gelmesini emir buyurmuştu, dönüşte Kemalettinin atı kaladan nasılsa düşerek ölmüştü. Biçare Kemalettin atının takınılarını sırtına vararak yerine gitmişti. Tatlı canından, aziz ömründen bizar bir halde idi. Sultan, azimetleri sırasında yol üzerinde bir atlaşesi gördü. Bu kimin atı diye sorducak oldu. Nedimlerinden Şeş Talak oğlu ahlal Nurettin Sultanın bu suali karşısında tebesüm eyledi. Sultan ne güliyorsun deyince hikmeti ilâhiyenin isabetine hayran oluyorum (adalet eylediği kimseyi aziz edemez, düşürdüğü bir kimseyi kimse kaldıramaz, verdiği kimse mani olamaz, verdiğinden mahrum eylediğine kimse ihsanda bulunamaz) muhtevasıca Kemalettin kamyar tek bir ata malikti. O da bu suretle düşerek öldü dedi,

Padişah hiç bir söz söylemedi, atından indikten sonra Kemalettin Kamyarı istetti. taltif eyledi. Bin kırmızı altın, beş takımı katır, on takımlı at beş köle ihsan buyurdular. Ümeranın kendisile alâkalanmasını emrettiler. Sivas Vilâyetinde farsda denilen zareyi ona ikta eylediler. Burası ozaman yüzbin adetlik bir hassa idi. Altmış nefer maiyeti vardı. Bundan sonra Kemalettin Kamyarın yıldızı yükseldi. İkbali kemal deracesini buldu. Şam elçiliğine daima kendisi tercih olunurdu, Bu sebeble bir çok servete sahip oldu. Sultan Alâeddini, Şahit Sultan Celâlettin Harzemşah ile muharebeye teşvik eden odur. Yeri gelince bundan bahsedilecektir. Biz yine sadede gelelim:

Sultan Mudanya sarayına dönmünce Hokkabaz oğlu huzure gelerek maktul ve mahbus ümeranın soyu sopu, köle ve mensupları pek çoktur, bir fitne ve fesat koparmalarından çok korkulur, Sultan ferman ve müsaade buyursalarda hepsi hakkındadır siyaset icra olunsun ve bu suretle fitne kökünden koparılacak ve bütün emval ve emlakları da saltanat hazinesine naklolsadesadeye maruzatta bulundu. Sultan buna muvaffakat ederek

imza yerine kaim olmak üzere yüzüğünü kendisine verdiler.

Komennos bunu haber alınca eyi ahlalığı neticesi olarak heman bir üzenği neferile atlanarak koşup saraya geldi ve huzura kabulünü rica eyledi. İçeri girince yüzünü yerlere koyup maruzatta bulundu. Padişahımız binlerce yıl kâmranlık eylesin. Kulunuz saraydan çıkup kendi mekânına gidince mensup ve müteallikatından bir çok asker etrafına birikmişti. Bu saatte yanında tek bir üzenği neferimden başkası kalmadı. Hepside dağılıp gittiler, perişan oldular dedi. Sultan sababını sorunca Seyfettin; Ümeranın adamlarını akraba ve mensuplarını mahv ve halâke efendimizden mezuniyet aldığı duyulur duyulmaz hepsinin gönülleri kırıldı, yırinsenden dahi bir günah zuhur ederse bizim başımızda belâyâ girecek deyüp dağıldılar. Muvafık sa vak'anın hululünden önce tetbir alalım, kendi başımızın çaresine bakalım deyince, Sultan askerlerin doğru söylemişlerdir buyurdu. Ve sarığını aman alâmeti olarak kendisine verdi, eski hüküm ibtal edilecek hokkabaz oğlundaki yczük geri alınacaktı. Yalnız Ümeranın müteber akrabaları kal'alara götürülecek

büyük köleleri ellerindeki miri eşya alınıp hazineye konulduktan sonra serbes burakılacaklar kendi işlerine meşgul olacaklardı. Küçük kölelerden Taştane ye münasip olanlar Celâlettin Karataya teslim edilecek, kalanları terbiye görmek üzere hariç teki kol ocaklarına havale olunacaklardı. Aynı zamanda bütün ölkeye fermanlar gönderildi. Ümeranın bütün malları, mülkleri defineleri tesbit ve cem olunarak hususi kasıtlar vasıtasile hazineye gönderilmesi bildirildi.

Bütün bu işler fevkalade bir itina ile takip ve intaç edilerek defterleri ve muhasebe evrakı ile hazineye gönderildi. Ssultan Ümeranın katlinden fari olduktan, bu vesile ile hazine nukut ve mücevherat ile dop dolu olduktan sonra tam bir istiklâl ile saltanat tahtına yerleşti Civar kaleleri fethe mübaşeret eyledi. Bundan sonra olacak vak'aların tafsilatı gelecektir.

İbnini bibi Burada bilmüne sebe veli nimeti için dúa ve senalarda bulunmaktadır.

K O N Y A

Neolitik devrinde Konya —, Hitit medeniyeti ve Konya —, Eriky medeniyeti ve Konya —, Yunanlılar ve Romalılar zamanında Konya —, Selçuklular zamanında Konya

NACI FİKRET BAŞTAK

Ve bu Katna şehrinden alınan ganaim Hattiye götürüldü. Kont Robertdu Mesnil tarafından 1924 den 1929 a kadar bu mahalde yapılmış olan hafriyat yapılan yağmanın ve şehirin tahribini ikmal etmiş olan yangının izlerini meydana çıkar-mıştır.

Sarrupsi, agallibi ihtimale göre, bir saray ihtilalinde telef olmakla, validesi, kardaşları, çocukları esir edilmiş ve Hattiye götürülmüştür. Subbilüluma, bu sadık müttefikin yerine onun yardımcılarında yahut hizmetcilerinden biri olan Takıbsarriyi tahta geçirdi, fakat Nuhassi memleketinin bu yeni hükümdara itaatını temin edemedi. Subbilumanın bu seferi, en azdan pa-

mire kadar uzanan bu büyük hittayı derin bir karışıklık içinde bıraktı.

Az yukarıda bahsettiğimiz Katna, Selimiye caddesi üzerinde ve Ası nehrinin sağ tarafından aldığı bir çayın kenarında bulunuyordu. Burası gerek o memleketin ve gerek o devrin mühim bir mecmu olup takriben 100 hektarlık bir sahayı örtüyor ve heman Karkamışa muadil bulunuyordu. Aynı zamanda, çobanlar memleketi olan Nuhassé'nin kenarında ve bir çok kervan yollarının bir leştiği noktada kâindi; bu yollar babiliden çıkar ve çöldeki palmir vahasına gelirler ve buradan da Şama giderlerdi.

Onun tarihi hiç olmazsa İsa'dan evvel 2300 e çıkıyordu. Fil-

hakika, orada en belli başlı mabet Nin—Egal in ki idi ve Nin—Eegal ise bir Sümer mabudesi olup bunun en güzel devri, bizi Keldaniye de samiliğin kat'i galebesinden evvelki Ur kralları zamanına sevkeder. İşte o vakıttanberi, eski Sümer mabudesi Katnada hakimiyetini muhafaza etmişti. Bunun hazinesine ait müfredat defteri 380 satırı ihtiva ediyor, halbuki kralın diğer mabudlerine ait hazinelerin müfredat defteri ancak 48 satırı havidir.

Katna mabutlarının şöhreti irkenden uzaklara yayılmıştı. onların Sanktüer = sanctuair lerinde Mısırın 12 inci sülalesine mensup bir prensesin (İsadan vevel 2000 e doğru) heykeli bulunmuş ve bu heykel oraya kadar ancak Byblos tarıkile gelebilmiştir. Demek ölüyorki o zamanlar Mısırlıların ufk siyasisi bu Fenike limanını tecavuz etmeyordu, fakat görülüyorki Mısır medeniyetinin mahsulleri, tesadüfi olarak, Şimale doğru daha uzak sahalarda görünebiliyordu.

Bunu müteakip hititlerin Halep ve Babili istilâ ettikleri (1806) ve Mitannilerin suriye-ye nufuz ve hulul eyledikleri devir gelir. Bu istilalar başka

yerlerde olduğu gibi Katnada da eser bırakmışlardır; bundan sonra orada bir çok mitanni isimlerine tesadüf olunuyor. Zannolunduğuna göre bütün bunlar karışıklık olmaksızın geçmişlerdir: Mabedlerin XV inci asıra aid olan müfredat defterleri, binlerce senedenberi mevcut olan hazineler için biraz kısadırlar, ve bundan bir takım inkıtalara vukua geldiği istidlâl olunmaktadır. Fakat nihayet Katna yaşamakta devam etmiştir.

Mısırlıların zuhurunda katna hükümdarları onların önünde eğilmişlerdir. T h u t m e s - I I I (1450—1500), seferlerini hikâye ettiği sırada bu şehirden bahsetmez, fakat Aménophis - II in orada kırmak için uğraşılacak mukavemetlere maruz kalmış olması mümkün olduğu gibi Aménophis - I I I de onu tanımaktadır. Hey'eti umumiyesi itibarile, Mısır hakimiyeti devrinin, katna için, pek kararsız olduğu görünmüyor: 1450 ye doğru yaşamış olan kral Addu — Nirari 45 sene hüküm sürmüştür.

Halep vesilesile Hititler ile Mitanniler arasında ki münazaaların çalkantılarından, katna, çok Cenupta kaldığı için müteessir olmamıştır. Fakat o, Kral Tusratta'nın önünde eğilmeye me-

bur olmuştur (1390—1400). Eğer hükümdar Fenike sevahilini yoklamış ve Amurru ve kadeş = Çadeş de icraatını hissettirmiş ise katnadan da itaat talep etmiş olacağı hiç şüphesizdir. Eğer Katna Mısır'a olan sadakat ve tabiiyetini mitanni için tebdil etmiş olmasaydı Subbiluliumanın şiddet ve savleti izah edilemeyecekti. Bu hükümdarın harp seferi Tusratta'ya ve onun sadık tabilerine karşı tevcih olunmuştu, habuki onun, Mısır arazisinden madud olan Kadeşi siyanet ettiği ve Amurru'ya riayet gösterdiği görülüyor.

Her ne olursa olsun, Subbiluliuma, oradan geçtiği esnada, katnayı aldı ve yağma etti. Yağmanın ve yangının izleri harabelerin her tarafında, yazılmış gibi, paydar kalmıştır. Şehir, fatihin azimetinden sonra bittabi derhal yine işgal edilmıştır. Fakat bu işgal kısmi ve fakirane bir surette olmuştur. Öyle zannolunur ki katna, bundan sonra, yeni Babil hükümeti devrine kadar, asırlarca sefalet içinde yaşamıştır.

Subbiluliumanın, katnanın kralının ismini iş'ar etmemesi tuhaftır. Bununla beraber, çok muhtemeldir ki o vakitki Kral Akizzi idi ki, Tell - el - amarna

da bulunup o zamanın muasırı olan birmetin onu "Katna Kralı," olmak üzere iş'ar ediyor.

Subbiluliuma, kadeşten sakınmak istemiş olmalıdır, fakat bu-
ranın Kralı olan Şuttatara onun karşısına çıktı. Malûp ve esir oldu, ve oğlu Aytağama ve birçok bendeleri ile birlikte Hattiye sevk olundu. Bundan başka Subbiluliuma, kadeş ile Şam arasındaki Abina hattasını kuvvetlerini darma dağın etti. Kral AriWanna, Uambadara, Akparu, Artajada hep esir olarak götürüldüler. Subbiluliuma mağrurane şöyle söyleyor: "Bir sene içinde silâhlarımı lübnana kadar isal ettim." Bununla beraber Ası nehrini aşmamıştır: Amurru dan bahsetmiyor.

Bu parlak seferin ilk neticesi: Mitanni devletini fıratın Garbinden süpürmek olmuş ve bu neticeyi kat'i surette istihsal etmiştir. İkinci neticeye: Hitit hakimiyetinin tesisine gelince, bununla evvelki arasında epeyce fark vardır: Kadeş kadar şimali Suriyeyi bir Hitit ülkesi haline getirmek için daha bir çok muharebeler yapmak lazım geliyordu.

Mısırdaki Arşivler sayesinde dirki Hititlerin bu sureti mu-

zafferane de tekrar sahneye girişleri meydana çıkarılıyor. Bundan evvelki devirde Firavınin, Şimali suriyei mitaninin daireyi nüfuzuna meyl etmiş görmeye heman heman teslimiyet gösterdiği zannolunuyordu. Firavin yalnız alazyia — Alasia (Kıbrıs) kiralıle değil, fakat Küçük Asya kırıalları ilede deniz vasıtasile muhabere ediyordu. İşte bu suretledirki dostu bulunan Arzawa kırıallının seferlerinden istifade etmiştir: Filistinde birleştirmek için ondan Gasgas esirlerini, bu mecburi muhacirleri istediği görölüyor. Aynı bunun gibi, Hitit kırıalından da, şimalde bir Gasgas şehri olan Kurustammadan alınan esirleri almış ve bunları arzı kenanda yerleştirmiştir. Bu devirde temas noktasının, Mısırlıların elinde kalmış olan Ugarit olduğu zannolunur.

Ugarit, şüpesiz, Şimalı Suriyenin müntehasında, Ası nehrinin munsabına doğru bir yerde, sahil üzerinde ve Kıbrısın karşısında kâin idi. Pek eski zamanlarda Mısırın bazı masnuatı bu sahillere kadar sokulmuştur, çünkü XII inci sülâleye mensup bir Mısır prensesinin heykeli burada Ras-Şamra da bulunmuştur. - Thutmès III zamanında

ugarit Mısırın tabiiyeti altına girmiş ve üçüncü Aménophis zamanında da elan bu vaziyette bulunmuştu. Byllos prensi Rib-Abdi'nin bir mektubu, ugaritte, mahalli prensin yanında, Firavinin bir "ev"ı bulunduğunu zikrediyor: Hiç şühesiz orada kala dahilinde bir miktar Mısır askeri bulunuyordu. Diğer taraftan, madamki bundan böyle Hitit arazisi İskenderon körfezine temas etmektedir. Hitit kırıalları Şimali Suriye de teşebbüsata giriştiklerinde, derhal bu ehemmiyetli mahreç üzerine tamakârane göz atacaklardır. Ugarit kırıalı Mistu'nun mektubunun, ki üçüncü Aménophis'in son senelerine tevafuk etmektedir, Subbiluliuma'nın Ası nehri vadisindeki muveffakiyetlerinden mütevellit korkuları meydana çıkardığı görölmektedir. Bu korkular tahakkuk etmekte gecikmemiştir. Aménophis IV'in zamanında Sur — Tyr kırıalı Abdimilkinin bir mektubu ugarit'in Hilit daireyi nüfuz ve tesirine dahil olduğunu iş'ar etmektedir. Maalesef Tell-elamarna'bulunup ugarite ait olan metinler karanlık bulunmaktadır. Fakat mösyö Schaeffer'in Ras-Şamradaki hafriyatından yeni ışıklar beklenmektedir, zira bu mahal-

lin eski ugaritin yerini örttüğü aşıkârdır.

1388 de Aménophis -III tahata culusunun otuzuncu senesini tes'it ediyor. Bu jübileden sonra altı şene daha yaşayacaktır. Firavinin son senelerine ait olup Subbiluliumanın seferleri neticesi olarak Şimali Suriyede husule gelen tahavvülâtı ifşa eden parçaların tarihini bir dereceye kadar sihatle tayin etmek mümkün olacaktır.

Evvela, Mitanni'nin mektuplarına bakalım. Şimdi tuşrata istical ediyor. Mısır murahaslarını izaz ve ikrama gark ediyor. Taduhepa isminde gelinlik bir kızı vardırki onu ihtiyar Aménophis'in haremine, külliyetli bir cihaz ile birlikte, gönderiyor. Son anda, ölmek üzere bulunan Firavine, gaip olan hayatını iade etmesi için ninvada teabbüt edilen İştarmabudesinin bir heykelini irsal ediyor. Malup olan Mitanni evvelkinden bin kat fazla olarak Mısırın dostu oluyor.

Şimali Suriyedeki hükümdarlar ve kavimler Mısıra atfı nazar etmek itiyadını gaip etmişlerdi. Şimdi ise, Hititler tarafından urulmuş veya tehdit edilmiş olduklarını his edenler, Tuşratadan ümitleri kesildiği cihet-

le, davetlerini Thèbes'e gönderiyorlar, İşte evveli emirde, yu-karıda zikri geçen Ugarit kırıalı Mis'tunun mektubu: Bu, Hititlerin terakkıyatından doğrudan doğruyr tehdit edilen ve ondan rahatsız olanlardan birisidir. İşte Nuhassé hükümdarı Addu-Nirari'nin bir mektubuki bunun cediti Taku, büyük Thutmes -III tarafinean takdis edilmmişti, Hattiye karşı Aménophisin himayesini talep etmektedir. İhtimalki bu, nekbetveidbarını evvelce gördüğümüz Nija kırıalı Taku'nın akrabasından birisidir, ve ihtimalki XV inci asırda Katna da icrayı hükümet etmiş olan Addu Mirari'nin de akrabasından biridir. Nihayet işte Tunip (Katnanın 16 kilometre şimali şarkısında) eşraf ve ayanının bir mektubu: Bu, Aménophis -III hükümetinin sonuna yahut vefatının ferdasına tesadüf etmektedir. Tunip, Aki-Tesub'un oğlunu kiral ilân ediyor. İşte Mitanninin hakimiyet ve tefevvukunun bidayetinden yani yirmi senedenberi bu prens Mısır sarayı kırıalsinde tutulmuştur. İşte şimdi Tunipliler onda, kendilerini, biraz sonra göreceğimiz, Amurru kırıalı Aziru'nun hırs ve tamına

karşı himaye edecek bir kuvvet görüyorlar.

Subbiluliumanın Anadoludaki seferleri (1358 - 1378). — Subbiluliuma 1380 de veyahut heman bunu takip eden senelerden birinde Anadolu seferlerine başlamış ve tam yirmi sene müddet bu işlerle meşgul olmuştur. Subbiluliumanın bize kadar gelmiş olan vekainame — Annaleleri maalesef zamanında geçen vekaiyin tarih sırasile teselsül ve teakubunu ve onlar hakkında itminan verici tefsilatı bizden saklamaktadır. Binaenaleyh burada coğrafi bir sıra takip etmemiz zaruridir. Çok defa dikkat edilmiş ve görülmüştürki eger (Boğazköy) den [Kayseriye] ve (Maraş) tarikile (Kar. emiş) ve (Haleb) e giden yol sağlam ve emin bir surette Hatusas kiralının elinde bulunmasaydı Hitit kiralılığının bundan evvelki tekml tarihi ve en son defa Tuşrattaya karşı yapılan büyük seferdeki muvaffakiyetin sırrı meçhul bir halde kalacaktı.

Burada, ilk hamlede Kizvatna meseleyi mühimmesile karşılaşıyoruz. Bu memleket, ummun tahtı itirafında olduğu vehile, Hatti'nin şarktan bir komşusu idi, ve kumani isminde bir

şehri ihtiva ediyordu (Kılâsik devirdeki Kappadohya Comanası veyahut da Comana ponticadır.) Fakat bu hittâ, daha ziyade Karadenize doğru şimaliemi yoksa daha ziyade Kıbrıs denizine doğru cenubamı uzanıyordu? Birinci noktai nazar heman umumi bir surette kabule mazhar olmaktadır. Filhakika Kizvatna demir istihsal olunan bir memleket olmak üzere işar olunmuşturki bu cihet birinci fikre meyil ettirmektedir. İkinci fikrin heman yegane müdafii mösyö Götze'dir, fakat münferit kalmasına rağmen ona hak vermek lazım geliyor.

Kizvatna çokdanberi Hititlerle sıkı münasebette bulunmakta idi. XV inci asrın sonundaki Kralların zamanında kiralılığın aksamı mütemmimesinden bile bulunmuştu. Sonra IV cü Dudhalijas zamanında, İsuvalılarla sıkı itilâf ile Mitanni Harrilerinin kolları arasına atılmıştı. Daha şimdiden şu izahat ile anlaşılabilirki bu hittâ şarkta Harputa doğru uzanmakta ve Fırata temas etmekte, ve, Mitanni ile sınır arkadaş değilse bile ondan çokta uzak bulunmamakta idi.

Biraz evvelce şunuda görmüş-tük ki Subbiluliumanın ilk se-

nelerinde Kizvatna Hititlilere karşı yine eyi hisler beslemeye başlamış ve kiralı Sunassura Hattı ile bir ittifak muahedesi bile imzalamıştı. Evveli emirde bu muahedenamenin bizi coğrafya meselesi üzerinde durduracağı görülür, zira bu muahedename, Hattı ile Kizvatna arasındaki hududun uzun bir tavsifini ihtiva etmektedir. Fakat maalesef orada sayılan mahaller bizim için muamma şeklidir. Tavsif, gelişi güzel bir surette denizden itibaren başlar, ve eger bu, orada umumi bir surette cihet tayini için değilse, Hattı ile Kizvatna'nın aynı noktada denize sahil bulunduklarını kabul etmek icabeder. Fakat mevzubahsolan hanki denizdir? Karadenizmi? Yoksa İskendaron körfezimi? burası henüz mes'ele halinde-dir.

Halbuki, Hattı ülkesinin kara denize temas etmesi müşkil görünmektedir. Şimalde onun komşuları Gasgaslardır; şimali şarkide ise, malûmumuz olduğu üzere, Hayasa bulunuyordu, ve, mösyö Götze hõsterilmiştir ki bu iki kavmin mintakaları, Pont dağlarında, İstitina ve Gannuvara nahiyesinde bir birine temas ediyordu. Bu halde, Hitit arazi-

sinden ibaret bir şeridi Karadenize kadar ulaştırmak için bir maharet hazinesi lâzımdır.

Bilâkis, en aşağı tahminen 1400 senesindenberi Hattinin İskenderun körfezine kadar sıvrıldığına inanmakta haklıyız.

1 — Hititler Alasia (Kıprıs) ile münasebette idiler. Subbiluliumanın culusuna terakuf eden karışıklıklarda siyasi buhranın madurları, zannolunduğuna göre doğrudan doğruya Alasia'ya giderler.

2 — Evvelce görüştüğü Hitit va Mısır hükûmetleri arasındaki münasebetler düzgün bulunduğu esnada, Firavin Hitit kiralından, küçük Asyanın şimalinde bir Gasgas şehri olan, Kurustam (1)nin esirlerini almıştı: Firavin onları Filistinde yerleştirmiş-tirki Subbiluliuma bilâhara onları orada bulacaktır. Pek kuvvetlezan ve tahmin olunabilir ki bu adamlar oraya denizden sevkedilmiş olmalıdırlar.

Bu vak'alar ve daha diğerleri şunu tazammun ederler ki Hattı ile şarkî Akdenize sahil olan memleketler arasında, Ar-

(1) Bu isim Kastamoniye ne kadar benzemektedir; N. F. B.

za^{Wa} (Garbi Kilikya) gibi o vakit düşman bulunan, veyahut mitanni gibi simali Suriyeyi elinde tutan kırıllıkların arazisinden geçmeye mecbur olmaksızın, doğrudan doğruya münasebat mevcut idi.

O halde hattinin İskenderon körfezi üzerinde bir mahreci varidise, Kizvatna ile aralarındaki müşterek hududun oradan başlattırılması lâzım gelmektedir. Bu son memleketin şimale Fıratın ve Kızılırmağın yukarı mecralarına doğru çıktıkça ve pont dağlarına kadar gittikçe genişlediği tasavvur olunur. Velhasıl, Hattusasdan başlayarak Halebe ve Karkemişe götürülen yol bu memlekettten geçiyordu, ki bu suretle bu memleketin ittifakının ve hatta onu tabiiyet altına almanın Hitit kırılları için birinci derecede ehemmiyeti haiz olduğu kolayca izah olunur.

İşte bunun içindir ki aradaki bağlar, Subbiluliumanın culusunu müteakip tekrar sıkıştırılmıştır. Bilfarz kiral Sunassura isyan etmiş ve bundan dolayı ve gerekse başka suretle hal edildiği takdirde Kizvatna, Hitit aileyi kiralisi azaları için

bir nevi malikâne olacaktır. Bu şununla isbat olunur ki muahede de de Subbiluliuma oğullarından birini: Telibinusı Kizvatna'ya büyük rahip tayin etmiştir.

Bu muahedenin, ahdi saltanatın ilerlemiş bir devrine aittir, zira orada Subbiluliuma ve zaif hükümete yalnız karısını değil, fakat büyük oğlunu veli ahdi olan Arnuvandası da teşrik ettiği görülmektedir. Bu iki şahıs Kizvatna üzerinde emir ve hüküm sahibi olmuşlardır. Muahedenin bizim için gayet vazih bulunan yalnız iki maddesinde büyük rahip Telibinus, validesine ve büyük biraderine düşman olan kimseleri himaye ve tesahup etmemeyi ve validesi ile biraderi tarafından verilen hükümler, bizzat kendi dostları aleyhinde bile olas, onların infaz ve icrasına yardım etmeyi taahhüt etmektedir. Öyle anlaşılıyor ki Telibinus kraliçenin ve veliahdın konturolları altında, memleketin bazı sanktüerlerinde, meselâ Kumanide icrayı hüküm etmetedir. Onun oradaki vaziyeti temamlile Strabonun kapadokya Comanasında Venasa (Avanus) da pont Comanasında (Tokadın yakınındaki Kömenek köyü) son kapa-

dokya kırıllarının zamanı hükümlerinde teokratik bir takım küçük hükümetlerden bahsettiği zamanın tasvir ettiği vaziyete benzemektedir.

Telibinus: Subbiluliumanın evahiri -hükümetindeki Suriye seferlerinde bir rol oynayacaktır; o halde kiralı olacağı zamana kadar daima "Büyük rahip" sıfatile tavsif edilmiştir.

Acaba o zaman her iki vazifeyi cemetmişmidir? bilinmiyor. Muhakkak olan bir şey varsa o da şu dirki Subbiluliumanın halefi olan Mursil II, Kizvatna'nın bayramlarını tes'i ve tebcil ederken, nazarı dikkati celbedecek kadar vazih bir surette, bu vazifeyi hiç bir mutavassıta ihtiyaç göstermeksizin yapıyor. Memleketin Hitit tacı kiralisine merbutiyeti sağlam kalmıştır.

KONYADA ESKİ MEDRESE VE MEDRESELİLER ABDÜLKADİR ERDOĞAN

— Üstü bundan evvelki sayıda —

Eski medreselerde en sonra okunan "Celâli Devvani,"nin akaide dair bir eseri idi. Bu esere kadar yükselen kıdemli talebeye bazan Mulla, bazanda Hoca denirdi. Oenüz talebelikten kurtulamadığı için mullalık temamilen kendisinden refedilmiş değilsede bazan hocalık iltifatında hakkında esirgenmemekte idi. İzhar mullası, Cami mullası, Akaid mullası Celâli mullası denirdi. Fakat en sonrakı unvana liyakat gösterdiğide görülmekte idi. Celâli bitirince nusahı ikmal etmiş sayılır, icazet alma çağına geldiği için başkaca bir tavırda takınırdı. Çünkü icazetle mullalıktan büsbütün sıyrılacak, müderris ve mücaz unvanını alacaktı, Hocada müderris ve mücaz ol-

duğugibi icazet vermesi ilede muciz olacak ve ulema silsilesine katılacaktı. Eger icazet alan zat mesleğini korur ve okuttuğu talebeye icazet vermeye muvaffak olursa hocasının adı silsilenamaya konacak ve merasim günleri kürsilerde okunacaktı.

Recep ayı yaklaşırken medrese müntesipleri arasında kimlerin icazet vereceği ve kimlerin alacağı dillerde dolaşmağa başlardı. Çünkü gerek ülema ve gerek talebe "Şuhuru Selse," münasebetile cerre dağılacaklardı. Cer iki türlü olurdu. Birisi Ramazanda diğeri harman zamanında idi. Ramazan cerri için bazan Recebin on beşinde' bazan Şaban içinde yola çıkmak, bir gün önce git-

tiği köy ve kasabada cemaatli bir cami bulmak dikkâte alınacak bir mes'ele idi. Bunun için icazetler üç aylardan sayılan recep ayı içinde yapılması lazımgelirdi. Harman cerri, yazın harman zamanında onbeş gün süren bir iş olduğu için icazetler üzerinde müessir olmazdı. İşte büyük cer sayılan bu büyük yolculuğa çıkmadan önce nüsah ikmaline muvaffak olanlar heman işlerine başlarlardı. Tedrisatını başa çıkaramayanlar ve icazete muvaffak olamayanlar icazet verecek hocaları çekemez ve çekirtmekten çekinmezlerdi. O yıl içinde kaç icazet varsa alâkadarlar buluşur ve hangi cuma günü hangisi verip alacaksa konuşur ve günlerini kararlaştırırlardı.

İcazet haftası içinde bütün müderrisler tarafından memleketin bütün zenginleri ve söz kesenleri davet olunurdu. Bu ilmi bir dernekti. Yalnız ulemanın bulunması gerekir iken tüccarın ve eşrafın davet olunmasında da başka bir sır vardı. Onlar tarafından da şerbetlik şeker hediye edilecekti. Beş okkadan on beş okkaya kadar hocaya şeker gönderilirdi. Bazan tanınmış bir müderrisin bir senelik şeker ihtiyacı icazet münasebe-

tile temin edilmiş olurdu. İcazet alacaklar içinde yerli zenginlerden birisi bulunursa hocaya dürülü bir bohca gönderilmek de gereğirdi. Bu bohcanın içinde don, gömlek, uçgur, mendil, entari, çorap ve behmehal sarık bulunurdu. Sarığın on ikiden on sekiz arşuna kadar uzun olması icap ederdi. Bir ölü kefini çıkmayan küçük sarıkların sarılmasında hiç bir mana yoktu. "İzmirli tevfik nevzad,"ın büyük sarıklı ve küçük düşünceli bir hoca hakkında,, kendi ölmüşte kefen sarmışa benzer başına,, demesinde bu kefen keyfiyetine pek güzel bir iyham vardır. Eğer yeni müderrisin vakti müait ise birde cübbe ilâve edilir. kürk bile gönderildiği olurdu. İcazet alacakların ailesi varsa saçlarına tel (sırma) örünmeleri görenek idi. Hocalarının genç ailesi, yahut kızı ve gelini bulunursa bedavadan onlarda tel örünmeye davet olınurdu. Altunsuz saça tel ördürmek çirkin olacağı için ziynet altını bulunmayanlar ariyatle, olmadığı takdirde ücretle altın tedarik etmek zaruretinde kalırlardı. Duadan bir gün önce geceleyin "Samah = semâğ,, yapmakta an'anevi bir adetti. Başka meslektaşlar tarafından birer oyun tanzim ve o gece

icazet alacaklara takdim etmekde adet idi. Bir hfata önce oyun hazırlanır, kabiliyetli talebeye roller ayrılır, provalar yapılır. oyun kiyafetleriyle icazet verecek hocanın medresesine geceleyin gelinir ve gece yarısına kadar bu oyunlar temsil edilirdi. Oyunlara çalışkan talebe girmez, tenbel sını ise iştirâkten çekinmezdi. Bu oyunda deve rolü alanın adı b... ömrünce deve, ayı rolünü... edenin adıda ölünceye kadar ayı kalırdı. Bunun için mütefekkir talebe böyle tehlikeli oyunlarda rol almaya yanaşmazdı. İstitrâden arzedeğim: Konyada eşrafdan birisinin bir iftar ziyafetinde seksen sene önce ayı rolü alan bir hocada bulunur, müteaddit hizmetcisi bulunan ziyafet sahibi hocaların düasını alması için gendi oğlunuda yemek tevziine çağırır. Çocuk çorbayı sofraya korken rolcü hocanın kürküne nasılsa biraz çorba döker, hoca kızar, çocuğa karşı ağzına geleni döker saçar, dualarını almak için hizmete iştirâk eden çocuk ağlar ve hizmeti yarıda bırakıp kaçar, bu vaziyetten memnun kalmayan ve öteden beri ince nüktelerle şöhrat alan müfti Abdullah efendi (Hoca efendi halâ eski ayılığında duruyorsun) de-

miş ve yarım asır önce geçen hadiseyi hatırlatmak istemiştir. Bu samah oyunlarında birinciliği kazananlara hocaları tarafından bahşis verildiğide vardır. Dua günü sabahleyin icazet alacaklar kaç kişi ise aşına ve meslekdaşlarıyla kafile halinde hocanın nezdinde toplanırlar. Aynı zamanda hocanın arkadaşları da kendisini yalnız başına bırakamazlardı. İcazet alacaklar kaç kişi ise hattatlara yazdırıp hazırladıkları icazetnamelerin altına hoca tarafından ehliyetlerini mutazammın bir ibare yazılır ve möhürlenirdi. Bu icazetnameler eski işlemlerle süslenmiş bir rahle üzerine konur ve pişgince bir mulla bu rahleyi iki ayağından tutularak hanki camie gidecek ise oraya kadar kafiledin önünde götürürdü. Camie girilince ulema kısmı mihraba doğru yürür arkalarını mihraba, yüzlerini halka çevirerek sıra ile otururlardı. İcazet alacaklar camide büyük hocaların arkalarından gitmez, kapunun ağzında müezzin mahfillerinden birisine muvakkaten yerleşirlerdi. Bu yeni müderislerin sarıkları o gün için böyütlülür ve sırtlarına kolları geniş biniş giymekte imamı azam Ebu Hanifenin sünnetlerinden olduğu için buna da riayet olu-

nurdu. Bu şekle uygun düşmek üzere dua günü için sakalda uzaltılır ve eyice taranırdı. Tavuklarında büyük kanatları olduğu halde gövercinlerle birlikte uçamadıkları düşünülmezdi. Vaktile başına luzumundan fazla büyük bir kavuk ve üzerinede yusufi bir sarık geçiren bir zatın temmuz ayında hamama girmiş gibi ter döktüğünü gören bir boş boğaz "Hoca efendi şu sarığınızı biraz küçültsenizde bu kadar terlemesiniz olmaz mı?," dediği zaman hoca: "olmaz, bu imamı azamın sünnetidir.," cevabını vermiş. Oda tekrar "Hocam imamı azam sarığınızı büyük sarınız demiş ise hamam kubbesinide paşınıza geçiriniz dememiş ya ;,, mukabelesinde bulunmuştur.

Merasime iştirak eden müderisler arasında biniş gimek yalnız icazet verecek ve alacak hocalara münhasır gibi isede bazan icazetname ve hutbe okuyanların biniş giydikleri de görülürdü. Eğer icazet alacaklar çok ise on gün önce müderis namizetlerini bir telaş alırdı. Vaktile zengin olanlar tarafından yaptırılmış binişler, icazet alacaklara vakfedilmiş gibidi. Hanki binişin kimin boynuna denk geleceği talebe arasında az çok belli idi. Bunun için bo-

ya, kola uygun biniş tedariki her işe tercih edilir, eğer mevcut binişler pek küçük, yahut fevkalade büyüklüğünden dolayı yeni müderislerin boyuna uymazsa borç harç yeniden bir biniş kesilmesi zaruri idi. Kuran okumak ve dinlemekle öğle namazı beklenir vakit olunca safalar düzelir. namaz kılınır. Namazdan sonra hocalar, yine arkalarını mihraba vererek yerli yerince otururlardı. Taiebelik mesleğinde kıdem kazanan bir zat camiin müezzin mahfilindeki namzetleri kaldırır, önüne düşerek ve yollarını açarak ülemanın huzuruna götürür ve bu sırada binlerce halkın ve talebenin dalgalanması temaşasına doyumaz bir manzara olurdu. Eğer icazet alan meselâ on kişi ise hankisi hankisinin üzerine geçirilmiş olduğunu öğrenmek bir mühim mesele olurdu. Yeni müderislerin aralarında kırgınlık olmaması için hoca sıra derecelerini son dakıkaya kadar saklardı. Camie girerken, yahut giderken herkesin derecesi alana çıkardı. Ev sahibi öndekini daha iyi bileceğini, hocada talebesinin meziyet ve ehliyetini yakından göreceği için icazet günü öne. kimi geçirirse

onun değeri ötekilerden yüksek ve en sonra gelen en aciz telâkki edilirdi. İşte bunu öğrenmek için halk ve talebenin bir kımıldanması zaruri idi. İcazet düâlarında birinci, ikinci, sonuncu olmak meselesi bazan çok büyütülür ve ebedi bir husumete müncer olurdu. Eğer içlerinde boylu boslu ve gür sakallı varsa onu öne geçirmek tercih olunurdu. (1) Evlilik, bekârlık, yerlilik, yabancılıkta bu işte dikkate alınır. Yabancılar, bekârlar, köseler arkadaşta bırakılabilir. Eğer icazet alacaklar önde gitmekte ısrar ederlerse kura çekilmek suretile meselenin halli cihetine gidildiği de olurdu. Yeni müderrisler böyle katar halinde hocaların huzuruna yavaş yavaş yaklaşır ve ayak üstü dikilir ve hocanın işareti ile oturabilirlerdi. Gerek mihraba doğru teveccüh ederken ve gerek büyük hocaların huzurunda otururken başlarını kaldıramaz ve hiç bir kimsenin yüzüne bakmazlardı. Hafızlar tarafından kuran, has-

[1] İki yüze yakın değerli eserleri bulunan meşhur müstekim zade Süleyman efendi bir müderislik müsabakasında birinciliği kazanmış iken "Hafifüllihye," diye kendisine bu vazife verilmemiştir.

saten vücut kuran okunmaya başlanırdı. Vücut okumak böyle ilmi derneklere mahsus idi. Cabiller meclisinde vücut okunması caiz değildi. Çünkü Kurani kerimin türlü türlü tilâvet rivayetleri vardır. Halbuki bugün herkesin okuduğu Asım kurani ve hıfısı rivayetine müstenittir. Bunun haricindeki rivayetler her yerde okunacak olursa onları kavramayan halkın kuran hakkında kanaatları belki değişirdi. Hatta böyle bir toplantıda vücut okunurken birisinin "ben bu hocayı bir şey bilir zannederdim. Meğer fatihayı bile doğru okuyamaz bir cahil imiş,, diyüpde derneği bırakıp gittiği görülmüştür. Vücut yahut kuran tilâveti bittikten sonra kürside müheyya bulunan gür sesli bir hoca ilmiye silsilesine ve bu icazet alacakların kıymet ve meziyetlerine dair hocaları tarafından evvelce tertip ve ihzar edilen cümleler okunur. Hoca vaktile ilmin esasını kimden almışsa onun ve ondan evvelkilerin adları birer birer anılır, nihayet hazreti Ali ve hazreti Peygambere ve en sonra Allaha mütehi olduğu okunduktan sonra toplantıdan asıl gaye olan düâya şuru olunur. Ulemadan lâ-

akal üç kişinin düâ etmesi lâzımdır. Dua teklif edilmediğinden dolayı gönlü kırılacaklar varsa beşe bazan yidiye kadar uzatıldığı olur. Duadan sonra yeni müderrisler kalkıp evvelâ hocalarının ve orada sıraya geçmiş olan diğerlerinin ellerini öperler ve yerlerine gelip beklerler. Merasimi idare eden kıdemli talebe yukarıda bahsi geçen rahleyi götürüp hocanın önüne kor. Hoca üzerindeki işlemeyi kaldırır. Birinci gelenin icazetnamesini öper, o kıdemli talebeye, oda öper götürüp baştaki yeni müderrise verir. Aynı merasimle yeni müderris alıp koynuna kor. Bu tevzi tarzı diğerleri içinde tatbik edilir. Hoca bunlara eliyle işaret ederek oradan ayrılmalarına müsaade buyurur. Eğer icazet verecek duadan önce olur ve hoca zadeside bulunur ise ondanda böyle mera-

simle dua almak caizdir. Hocazadeler ne kadar cahil olursa olsun hocaya yapıştırılan hürmet onada yakıştırılır. Hocazadeler bedavadan kazandıkları bu hürmet dolayısıyla çok şımarık olurlar, ve hiç çalışmazlardı. Üç yaşındaki bir hocazade talebenin omuzlarında taşınır ve okşanırdı. Bir gün çocuklar sokakda aşık oynayormuş yetişkin bir mullada aşık oynanan yerde oturuyormuş, çocuklardan beş altı yaşında birisi oyun arasında mullanın yanına yaklaştıkça mulla hemen ayağa kalkar tekrar yine oturmuş, oyun devam ettikçe bu vaziyetin devamını gören başka birisi hocaya "niçin kalkıp oturduğunu,, sormuş. Hoca „ Hocazadem aşık oynuyor. Yanıma yaklaştıkça kendilerine saygı gösteriyorum,, demiştir.

ANADOLUDA COĞRAFI KEŞFİYAT

(Vivien de Saint Martin)

Histoire des découvertes géographiques des nations européennes en Asie Mineure

NACI FİKRET BAŞTAK

(Baştarafı 20 - 21 inci sayıdadır)

Şurası şayanı dikkat ve ru hubeşeri daha güzel tarafından göstermiyecek müessif bir hadise dirki, zamanının insanları arasında birinci sırada sayılmaya hak kazanmış olan böyle bir seyyah, en kaba ve acı iftiralara hedef olmuştur. Hatta zamanında öyle adamlar bulunmuşturki bunlar, bilinemez hangi esasa istinat ederek, aynı zamanda onun hem bir insan ve hemde bir muharrir olmak itibarile haiz olduğu hasiselerle hücum etmekten ve ona, güya hizmetci sıfatile Gilles d'Albyn'ın yanında bulunduğu zaman, onun, seyahatleri esnasında topladığı tarihi tabiiye ait müşahedatını ihtiva

eden defterleri çalarak bunları kendi [nam ve hesabına neşretmek gibi bir fazihayı istinat eylemekten çekinmemişlerdir. Bu kabil ittihamlar haiz oldukları manasızlık ve münasebetsizlikle bile red olunabilirken şayanı hayret değildirki bazı ağırbaşlı müelliflerde bilâ tetkik bu ittihamı tekrar etmekten geri kalmamışlardır. Bununla beraber, hatta, hayatının malûm olan hey'eti umumiyesi ve asarının mutalaa-sile Belon un leyhine çıkan ah-lâkî şehadet nazarı itibare alınmaksızın bile, bu isnatların maddeten boşluğunu def'aten görebilmek çok kolaydı: Tarihleri karşılaştırmak kifayet e-

derdi. Filhakika, Seyyahımızın, hakkında o garip sirkat ve intihal isnadı yapılan iki eseri 1553 den itibaren yanı Gilles d'Albynin vefatından iki sene evvel neşrolunmuş ve bu be-riki eserler hakkında hiç bir suretle iddiayı hak etmemiştir.

Aynı zamana mensup diğer bir Fransız seyyahıda İstanbulu ve Troadein sahillerini görmüştür, ki oda: André Thévet dir; fakat o, ne Gilles d, Alby ile, nede Belon ile her hangi bir hususta müsavi olabilmekten uzaktır. Thévet 1542 senesinin son aylarında İstanbulda bulunuyordu, aynı tarihte ise Gilles, refikî Aramon ile birlikte Anadolu, İran, Suriye ve Mısırdaki yaptığı uzun dolaşmayı henüz bitirmiş bulunuyordu. Temamen Thévet'in seyahatinin hikâyesinden ibaret bulunan Cosmographie du Levant isimli eserinde, küçük asya hakkındaki şeyler heman hiçe irca olunabilir; halbuki Cosmographie universelle isimli eserinde, bu büyük hittayı, sanki kendi gözlerle görmüş ve her tarafını gezmiş gibi, uzun uzadıya tavsif etmekten

geri duramaz. (1) Bu tavsifat heman temamilen Plineden, Solinden ve Strabondan alınmış olup yalnız selefi olan Belon ile Guillamé Postel'in Orientales - Histoires'ından yaptığı istiarelerde isim zikretmemiştir.

Onaltıncı asrın ikinci nısfı ile on yedincinin ilk senelerinde görünen ve cevelanlarının asıl hedef ve maksadı küçük asya olmadığı halde yine onun bazı taraflarını görmüş, ve, takrirlerle, o zamanın Cosmographielerinde henüz o kadar kaba ve ibtidai bir surette gösterilmekte bulunmuş olan coğrafyanın tekemmülüne yardım edebilmiş olan seyyahlar arasında, Felmenkli Bousbekei birinci sıraya koymak lâzımgelir. ondan sonra, bir Alman rahibi olan Steffen Gerlachı zikrederiz, ki, bu, 1576 da İstanbuldan Bursaya kadar bir cevelân yapmış ve gerek Türkler ve gerek Hükümetleri hakkında cesim ciltler bırakmış olup bunlar bir asır sonra neşrolunmuşlardır. Bunlardan başka, haklarında bir kaç söz söylememiz lâzımgelen dört İngiliz seyahı da

(1) La Cosmographie uniuerselle d'André Thévet, 1575; t. I, livr. VII et IX.

vardır: John Newberie, Richard Wrag, Sandys ve Thomas Coryates.

Angier Ghislain de Bousbecke Macaristan kralı Ferdinand d'Autrick'in fevkalâde elçisi sıfatıyla, 1554 de İstanbul'a birinci Sultan Süleyman nezdine gelmiştir. O sırada Süleyman Amasyada bulunuyor, Ve İran işlerini oradan idare ediyordu; Ferdinand'ın elçisi onu görmek için oraya geldi. Bu seyahati bizzat kendisi, bizim halk lehcelerimizin o vakit henüz temamilen sıyrılmadığı bir takım işlenmemiş şekillere ibtina eden zarif bir orta zaman latinesile yazdığı bir mektubda, hikâye etmiştir. Besbek edbiyatta ve asariyatın tetkik ve mütalâasında tebehkur etmiş idi; Auguste'un vasiyetnamesi namile maruf olan Ankaradaki meşhur latince kitabeyi keşfetmek ve birinci defa olarak istinsah eylemek şerefi ona aittir. (1) Amasya seyahati hakkındaki takriri sade ve seri bir itineraireden başka heman biç bir şey vermez. (2) Bu itineraire: İzmit =

(1) Edmund chishull: Antiquitates Asiaticae isimli eserinde bu meşhur kitabenin tarihini yazmıştır.

(2) Bununla beraber Bousbecke'nin birinci mektubunda topoğrafyaya a-

Nicomédie harabelerinden ve İzmit = Nicée, Yenişehir ve Pazarcıktan geçer sonra Sakaryayı aşar ve Ankara ve Çorum tarikile devam eder. Fakat 1555, 1560 ve 1562 tarihlerinde yani kendisi idi. Grand - Seigneurun sarayında tutan sefirliği yahut se-neondan dönüşü esnasında bir birini müteakip yazdığı üç mektubda Bousbek, yalnız, Avrupada henüz yeni olan ve orada, asyâ menşeiinin derin intibahını muhafaza etmiş bulunan bu milletin adad ve ahlâkı hakkında değil, fakat fazla olarak Osmanlı hükûmetinin dahili kuvvet ve esbabı muvaffakiyeti hakkında da çok merak aver tafsilat vermektedir. Bousbekin takrirleri, ekser nikkatta, kendisinden evvelki müşahitlerin ve hassaten Pierre Belon'un takrirlerini hem temâmen teyit hem de bazı noktalarda tasih etmektedir.

Zaman, Elisabeth'in kuvvetli elinin kendisine verdiği şevk ve hareket ile, İngiliz ticaretinin, kendisine tek mil dünyayı fetettirmiş olan şu azim faaliyetin ilk alâmetlerinin inkişafa baş-

it bazı tafsilat olup ancak bunlarada paas Feynin fena tercemesini kontrol etmeksizin itimat etmek caiz değildir.

ladığını hissettiği bir zaman idi; işte bu devirde idiki Jenkinson ve Londra tacirlerinin diğer acenteleri, Britanya sanayi için hatta asyanın göbeğinde ve İranda safevi devleti nezdinde mahrecler açmaya çalışıyorlardı; yine bu devirde idiki Frobisher ve Davis Amerika kıtasının kutbi nahiyelerinde müteakiben üç asır devamı müddetince sayı hayret bir devam ve ikdam ile takip edilmiş olan şu meşhur şimali garbi geçidinin taharrisine başlıyorlardı, obirtarafında Drake ve Cavendish gibi serguzeştçiler, yeni dünyanın diğer ucundaki Magellan boğazını geçiyor, ve o vakte kadar korkunç portekiz ve İspanyol bayraklarından arkasının dalgalandığını görmüş olmayan cenup degizi sahillinde ilk defa olarak İngiliz bayrağını göstermeğe gidiyorlardı. Velhasıl bu, ozaman idiki daha az cüretkâr olmayan diğer bir takım serguzeştçiler bir asır evvel Diaz ve Gama taraflarından açılmış olan yola atılarak şarkı hintlerin zengin inhisarı ve baharat ticareti için Portekizlilerle mübareze etmeye gidiyorlardı.

Aynı milletin diğer tacirleri, kendileri için, daha az uzak ve o nisbette semereli bir takım

münasebetler vücûde getirmeyi düşünüyorlardı. İşte bu suretle bir çokları İstanbul'a ve garbi asyanın muhtelif noktalarına gittiler. Onlardan bir çokları, ovakte kadar şimali avrupada, Asyanın en uzak muntahalarından veyahut yeni nısıf kürrenin aktarından daha iyi malum olmayan şu müslüman memleketleri hakkındaki müşahedelerini yazdılar ve neşrettiler. Bizim için muhafaza ettikleri jurnallar meyanında bazılarını muhtelif noktalarda küçük asyaya temas eden bu eski İngiliz seyyahlarının iki eski kolleksiyoncusu vardır ki onlarda Hakluyt ve Purchas dır.

John Newberie ninki bu meydana dır. Newberie 8 mart 1578 de, Suriye, Kudus ve mücavir hıttaları ziyaret maksadile Londradan hareket etmiştir. Bu zat adalar denizini dolaşıp Suriyeyi katetdikten sonra Badat ve Basrayı görmüş ve kısmen Basra körfezinin etrafını dolaşmış ve oradan kara tarikile Şiraza, oradan İsfahana, Yezde, Süleymaniye, Tebrize ve Ararata kitmiş ve oradan 1582 de Erzurum tarikile avdet etmiş ve bu seferde küçük asyanın şimalini uzunluğuna boydan boya katederek İstanbul'a gelmiştir. Onun tariki seyahatinin bu kısmında şu şehir ve

kasabaların isimleri geçmektedir: Erzinkân, Ardansegh, Şardalor = Chardalor dağları az kalsın seyyah burada karlar içinde gömülüp kalacaktı. Cheubaning [Şabin karahisarı olmalı. N. F. B.] Andre ((Endrès yani muşehri), Yeoltedder, Longo. Phrassa, Tokat, Amasya civarında Dadov, Casalmach ırmağı (Kızıl ırmak). Aas (Ayaş), Garacham, Bouscluc (Borüyük), Basarich (Pazarlık) ve Borsa (Bursa). Bu, Amasyadan itibaren, Ankara zikredilmemiş olmakla beraber, Bousbek in yolunun aynıdır.

1593 de, Elisabeth Babialıye bir elçi gönderdi; Richard Wrag ismindeki bu zat, sefaretnamesini yazmış, ve, Troie harabelerinin mahalli bahsinde Belon un düşüğü hataya düşmemiştir; 1610 da şarkın hittalarını ziyaret etmiş olan İngiliz Turisti Sandys de bu hususta Wrag la beraberdir: Her ikiside Alexandrie Troası Homère in İliumun dan tefrik edebilmişlerdir. Halbuki, aynı devre mensup diğer iki İngiliz seyyahı: William Biddulph ve Thomas Coriates Fransız seyyahının irtikâp ettiği karıştırma hatasını tekrar etmişlerdir. Bununla beraber bu karışıklığa ilk defa sebebiyet veren, yalnız Pline in eserinin

mutalâası olmuş olmalıdır, [1]

1589 da, Polonya ve karadeniz tarikile İstanbula seyahat etmiş olan Alman antikacı ve müstefrik Dousa İstanbul boğazının muhtasar bir tasvirini yapmakta dırki böyle olmakla beraber orada alâkadar oluncak bir takım hususiyetler vardır ve bunlar Gillius un tasvirine maalistifade ilâve olunabilirler.

Bir Fransız mecmuacı olan Jean Baptiste Tavernier on yedinci asrın birinci nısfında, bundan evvel zikrettiğimiz tacirlerden yahut İngiliz Turistlerinden ve hatta denilebilirki küçük asyada kendisine takaddüm etmiş olan seyyahların hepsinden ziyade, coğrafyanın ilerilemesine yardım etmiştir. 1605 de, coğrafya haritaları ticareti yapan ve hanesinde bu ilmin muhibbi olan adamlar sık sık toplanmakta olan bir pederin sulbünden dünyaya gelen genç Tavernier, onların musahabelerinin tesiriyle kendisinde pek erkenden coğrafi tetkikler yapmak zevkini vese-yahat arzusunu hasıl etti. İşte bun-

[1] Rich. Wrag, dans Hakluyt, t. II, p. 308; Sandys, Travels, p. 15 ve devam; The Travels of four English men and a Preacher (Will. Biddulph), p. II; Th. Coriates, dans Purchas t. II p. 1811.

dan dolayı, yirmi beş yaşından itibaren, İngiltereyi, İtalyayı, Almanya hükümetlerinden bir çoğunluğu, ve polonyanın bir kısmını ziyaret etmişti. 1629 a yahut 1630 un başlangıcına doğru, Ratisbonne de bulunmakta iken orada Filistin seyahati yapmağa hazırlanmakta olan iki vatanına tesadüf etti, onların kendileriyle beraberce gitmek teklifini şevk ve meserretle kabul etti ve İstanbula kadar onlara refakat etti, ki arkadaşları oradan itibaren karadan gittiler. Oraya vasil olmuş olan genç Taverniye niyeti değiştirdi, ve İran'a seyahat etmek arzusuna kapılarak, iki arkadaşından ayrıldı. Kendisine iltihak etmeye mecbur olup her ay kendisine haber verilen bir kârbana intizar, onu bir seneye yakın İstanbulda alıkoymuştu; Nihayet beklenen fırsat zühur etti, ve Tavernie isfahana müteveccihen hareket etti. Sene 1631 idi (1)

(1) Tavernie nin seyahatnamesinde mevcut olmayan bu tarih, onun İstanbulda ikameti esnasında vukubulup eserinin mukaddimesinde haber verdiği bir vak'ânın delâletile tesbit edilmiştir. Söyleki Tavernie orada, Fransa sarayının İstanbul elçisi olan Mösyo Lokont de Cesyı Mösyo de Marcheville in değiştirmek üzere geldiğini görmüştür. Bu vak'a ise 1631 de vukubulmuştur.

Kârvan Erzuruma gidiyordu, ve oraya gitmek için takip ettiği yol ise Nevberie nin Erzurumdan İstanbula gelmek için, ve Bousbeke in İstanbuldan Amasyaya olan seyahatlerinde takip ettikleri yollardan pek ziyade farklı idi. Tavernie nin İtinereride busbek ve Nevberie nin kadar fazla mufassaldır. O, eyvella Is-nikmid yahut Nicomédie (ki onu Is - Nik yahut Nicée ile karıştırıyor), bir köyün kenarında bulunan sapancadan geçti, oradan sonra Ada (Adapazarı) şehrine bir saat mesafede sakaryayı aştı, Dudchéh (duzce olacak), bolikerede, Çarkeş, Kankari (Çankırı), Koçhisar ve Tosyayı geçti, ki bu sonuncu, biraz uzakta kızıl ırmağa dökülen bir çayın yakınında, dağlarla çevrilmiş büyük bir şehirdir; Bir ırmak (kızıl ırmak) dan uzak olmayan Hacı Hamzadan; burada, üzerinden onbeş gözlü peh güzel bir köprü vasıtasile geçilen kızıl ırmak ile muhat bir tepenin eteğinde küçük bir şeker olan Osmançiktan; üzerinden dar bir ahşap köprü ile geçilen bir ırmağın (Yeşil ırmak) kenarında ve üzüm bağları yetiştirilen münbit bir arazide ehemmiyetli bir şehir olan Amasyadan, İnepazar

ve Turhaldan, ve, Türkler, Ermeniler, Rumlar ve Yehudilerden müteşekkil kalabalık bir ehali ile meskün büyük bir şehir olup hiristiyancının pek çoğu demircilik sanatını icra eden tokattan geçti: burada, zamanı kadimdeki Halup = Khalubele-
rin memleketinde bulunur, bunlar en eski zamanlardan beri, kendi maden ocaklarından çıkardıkları demir, bakır ve gümüşü işlemekteki maharetleriyle meşhur idiler. Arada durak olarak bulunan bir çok mübhem isimleri atlادık. Tokattan geçen ırmak üç - dört gün ve genişliği iki - üç fersah olan münbit ve köylerle dolu bir vadiyi sular. Burada gayet nefis şarab ve her türlü meyvelerden başka çok miktarda safranda istihsal olunur. Tokat: İranın, Ermenistanın ve Türkiyenin her tarafından gelen kârvanların birleştikleri büyük bir telâkı mahallidir. Tokatın iki saat üst tarafında bulunan Charkli — keui orada vücude getirilen mavi mârûkenlerle meşhûrdür.

Tokattan ötede, Tavernier nin İtinereri ovakta kadar hiç bir seyyah tarafından tasvir edilmiş olmayan bir hat takip eder, ve işte bu sebeble dirki bizim için mukayeseye salih vesikaların

mevcut olmaması hasebile daha az sahih olmaktadır. Bu hattın, Niksar ve Sivastan heman müsavı uzaklıkta ve Tokat ırmağı vadisini cenup tarafından çerçeveleyen bir sıra çetin dağlar boyunca cenup da uzandığı görülmüyor. Orada tesadüf ettiğimiz ilk tanınmış mahal Enderes dir (Tavernier nin Adrası); Enderesten Erzuruma İtinerer daha iyi tesbit olunmuştur. İsimleri zamanımızın en mufassal haritalarında bile bulunmayan bir çok mahallerden sonra Ghermaili (Tavernier Garmeru yazıyor) ye, Lori ye, sonra yüksek dağlara götürülüyoruzhi buradan şeytan deresi ovasına iniliyor. Burada fırat havzasında bulunuyor, ve Erzuruma kadar bu halkayı takiben çıkılıyor; bu sırada geçilen üç köy (Ak kale), Djinnis ve ilicedir. Tavernier Erzurumu şu suretle tasvir ediyor: "Erzurum, iyi köylerle dolu ve yüksek dağlarla çevrilmiş büyük bir ovanın ucunda kâindir. Varusları ve kalası bulunduğu cihetle büyük bir şehir sayılabilir; Fakat ke reste ve topraktan başka bir şey bulunmadığı cihetle evleri orada fena ve biçimsiz olarak yapılmışlardır; Orada

yalnız bir kaç kilsa bakayası ve eski ermenilerin mebanisi görülmekte, ve bunlar vasıtasile eskidende büyük bir güzelliğe malik olmadığına hükmolunabilmektedir. Kale bir tepe üzerinde olup iki kat divar ile çevrilmiş ve ehemmiyetsiz bir şarampol ile birbirine oldukça yakın murabba burçları şamil bulunmuştur... Tokat gibi Erzurumda, kârvanlar için Türkiyenin en büyük geçitlerinden biridir... Hava orada daima soğuktur...." (1)

Tavernier nin küçük asyada yaptığı bu ilk seyahatin tahlili müellifin müşahedelerile bu müşahedelerin, o vakte kadar yarım ada hakkında malik olunan malumata yapmış olduğu ilâveler hakkında doğru bir fikir verebilir. O, memleketin teşekkülâtını ve mahsulâtını keşfetmeye, asari atikasını taharriye veya ehalisini tetkikehasrı ücüt etmiş bir alim değildir. Fakat o herşeyden evvel, vatanının ticareti arzu ve endişesile, şarkın belli başlı iskelelerinden başlayarak İranın ve Hintlerin içeri kısımlarına kadar kârvanların takip ettikleri muhtelif yollar

(1) Les six voyages de Tavernier, liv, I, ch. 2.

hakkında kati ve vazih malumat elde etmeye çalışan, böyle olmakla beraber malumatlı ve zeki ve büsbütün ameli bir adamdır. Fakat seyyahın istihdaf ettiği bu maksad bile, yazdığı İtinererlerinde bir sihhat ve bir vuzuh ve katiyet iltizam etmeyi onun için zaruri kılyordu, ve işte ancak bu suretledirki haritaların tekemmülünde bunlardan kek büyük istifadeler idilebilirdi: ve işte bundan dolayıdırki bir asır sonra gelen d'Anville, Tavernier nin bu İtinererlerini büyük bir istifa ile istimal etmiştir.

1657 senesinde başladığı ikinci küçük asya seyahati, geografa birinciden ziyade ehemmiyet arz ediyoreu. Tavernier hayatının otuz beş senesini İran ve Hindistanda dolaşmaya sarfetti ve buralarda, 1631 seyahatından sonra, bir birini müteakip beş seyahat daha yapmışdırki bunların da tarihleri 1638, 1644, 1651, 1657, 1664 dır. Ve kayı ve hadisat onu taci yapmıştı. ve bilhassa elmas ticaretinin üzerine düşmüş ve bu yüzden azım bir servet biriktirmisti. Bu altı seyahatından yalnız sonuncusunda [ve 1657 seferinde dirki, İrana gitmek için tekrar küçük asya yolunu takip etmiştir. Her ikisinde de, birin-

cide olduğu gibi İstanbul'dan değil, fakat İzmir'den hareket etmiştir. Yol Gedis = Hermus ile Nendires Méandre in arasındaki güzel memleketten geçmiş ve nehirlerin kaynakları bulunan yüksek nevahiye aşmış ve bu suretle eski zamandaki Phrygie nin ovalarına duhul etmiştir. Tavernie geçerken Sardes harabelerini görmüş isede bunlar hakkında bir kaç sözden fazla bir şey söylememiştir. Fakat biaz sonra bunlar antikacı seyyahlar tarafından bize geniş surette tasvir edileceklerdir; Tavernie azimetinin ondördüncü gününde Dfyonkarahisara vasil oldu, bu şehire böyle dinmesi, şarklıların okadar çok aradıkları bu maddenin orada azim surette ticareti yapılmakta olmasındandır. Bu maddenin istihraç olunduğu Aşaş mücavir tarlaları örtmektedir. (Aphion Carassar) yazdığı bu şehri Tavernie şöyle tasvir etmektedir: "Afyun karahisar kirli ve feda yapılmış büyük bir köy olup eski ismini öğrenemedim, çünkü rumlar ve ermeniler arasında cehalet pek büyüktür, Türklerde ırmakların eski isimlerini değiştiriyor, ve bunlara ya geçtikleri belli başlı bir şehrin ismini veriyor veyahutta suyunun ihtiva ettiği kumlardan aldığı zamolu-

nan renk ile tesmiye ediyorlar."

Kârvan yolu Karahisarın biraz ötesinde ikiye ayrılıyor: biri Halep ve Suriyeye gitmek üzere Tarsusa muntehi oluyor, diğeri Tokat tarikile Frmenistana gitmek için daha simale yokseliyor. Karahisardan sonra tesadüf olunan ehemmiyetli ilk mevki Bolvadındır. Tavernie bunu hakkında "Tarzı insası heman heman (Fransadaki) Beauce in köylerinkine benzeyen küçük bir kasaba dır.", Barada seyyah bir seye dikkat ediyorki bu, Türkler arasında insaniyet perverlik ve muavenet olduğunu göstermektedir. "İrmaklardan çok uzak bulunan büyük yolların ekserisi üzerinde bir takım şahrıncılar yapmışlardırki yağmur olmayan bazı senelerde, yakın 'aki köyler, yolcular için oradan su getirirler. yoksa çok sıkıntı çekeceklerdi."

Bunu müteakıp, çıplak, gayrı mezru ve ancak meskûn büyük ovalar başlayorki bunların ötesinde berisinde fena su birikintileri vardır. Tesadüf olunan köylerden pek azının sakinleri, hararetler esnasında, sürülerle birlikte, en yakın dağlara çekilmeyi adet etmişlerdir. Biz şimdi burada, eskilerin zikrettikleri, merkezi Phrygie nin ağaçsız

kırlarında bulunuyoruz. İzmir'den harekettten yirmi dört ve Karahisarı bıraktıktan on gün sonra kârvan büyük bir ovaya geldiki burasının uzunluğu sekiz on fersah ve genişliğide bir yahut iki fersahtır: "Burası bir göle benzeyor, filhakika tuzlu bir su olup donmakta ve tuza tahavvül etmektedir ve bu tuz eğer sıcak su yoksa zahmetle eridilebilir. Bu göl heman bütün Anadolunun tuzunu vermektedir, ve iki manda ile çekilen bir arabayüklü mahallinde bizim paramız ile takriben kırk beş Sol dir. Burası Douslag tesmiye olunmaktadır ki tuz mahalli demektir; ve, buraya iki gün mesafede küçük bir şehir olan Couchasar (Koçhisar) in bacha (Paşa) sı bundan senevi 24000 écu tahsil etmektedir. "Sultan Murat, 1639, İran kralının sonradan yine aldığı, Bağdadı muhasara etmek için ordusu buradan geçtiğinde, bir kenardan o birine kadar bir set yaptırmıştır.", Eskilerin lacus Tatta ve Türklerin Taus-teheulli (Tuz gölü) dedikleri, küçük Asya yüksek yaylasının bu meşhur Tuzlu gölü hakkındaki bu mücmel izahat, ne kadar natemam ve hatalı olursa olsun, eski seyyahlar

tarafından verilebilecek malûmatın yegânesidir.

"Üç günlük yürüyüşten sonra kârvan, uzun ve iyi inşa olunmuş bir taş köprü ile kızıl ırmağı (Tavernie yanlış olarak yeşil ırmak yazıyor.) geçti, ki yerliler bu köprüye Kesré-keupri (Keskinin cenubi garbisindeki kesik köprü). Bu köprünün ucunda büyük bir köy [köprüköy] varıdiki evlerinin pek çok kısmı tilki inleri gibi yer altında yapılmışlardı;," Biraz daha ötede (Mucur) denilen büyük bir köy daha vardır. Oradada evlerin pek çoğu Kesré-Keupri ninkinde olduğu gibi yer altına oyulmuşlardır. Mucurdan beş gün daha ötede, Tokat istikametinde, kârvan yeniden dağlık ve ormanlık bir memlekete kavuştu: On sekiz gündenberi odun görülmemiş ve bu hal, etleri pişirmek için, çok defa kuru inek ve deve tezeği kullanmaya mecbur etmişti. Beş gün sonra Tokada varıldı. Yolun Tokattan Frata kadar olan mütebaki kısmı 1631 seyahatindekinin aynıdır. (1)

(Devam edecek)

(1) Les six voyages de Tavernier, liv. Ier, ch. 7; liv. III, ch. 2.

ARZIYAT BAKIMINDAN KONYA

Chaput:

Voyages d'études géologiques et géomorphogéniques en Turquie

NACİ FIKRET BAŞTAK

KONYA MINTAKASI

2 — Akşehirden Ilgına. Akşehirden Ilgın giden yol, Evvelâ, 1000 metreye yakın bir irtifada, takriben 15 kilometrelik bir mesafe üzerinde, Sultan dağından gelen muhtelif çayların getirdiği lahki az meylli bayırlardan geçer; kesif balçık = limon tabakası altında yeryer yuvarlak çakıllar görünür. (Yılan Yusuf) un ötesinde, sırtlar 1130 metreye yükselirler: bu sırtlar, çok defa kırmızı balçık ile mestur, kabıklı kireç taşlarından teşekkül etmişlerdir.

Burada, Akşehir gölü havzai miyahiyesi ile Ilgın gölününki arasında bulunan sınır nahiyede bulunulur; 1085 - 1090 metre irtifanda bir bel teşkil e-

dip demir yol tarafından zabtedilmiş olan Müstaraz = Transversale bir çöküntü, bidayette Akşehir gölüne doğru akan, sonra Ilgın gölünün bir tabii tarafından yakalanmış olan bir çayın geçidine şahadet etmektedir. Filhakika, Ilgın gölüne akan Argıthanı çayı, belin bir kilometre şarkından geçer, ve "kesik köprü"de bu belden ancak 15 metre daha alçak bulunmaktadır. Çayın uzunluğuna olan maktai, Argıthanının yukarı tarafından, bel ile Akşehir gölü arasında kalan vadinin yatağını muntazam surette devam ettirecekti, halbuki çayın hali hazırdaki maktai, Argıthanından aşağıda meylin arttığını

göstermektedir. Şuna nazaran, Argıthanı çayının belden geçen eski yatağı bulunması mümkündür. Belde kayma neticesi olarak toplanmış olan balçıklardan başka bir şey görülmez, fakat balçıkların dibine doğru yuvarlak çakıllı kum tabakaları mevcuttur; bunlar ihtimalki altta bulunan lahki tabakaların üstekilerle karışmasından husule gelmişlerdir.

Argıthanından geçen tül dairesinin şarkında, üçüncü devre ait göl kireç taşları büyük bir vüsat ve inkişafiktisab ederler; bunlarda müstehaseler vardır, ve, bilhassa (Kesik köprü)den aşağıda, demiryolun yarmasında Planorbis cornu, Bithynia pisdica ve Limnaea Tchihatcheffi nevilerini gösteren oldukça mütenevi bir mecmuayı hayvanatı havi bulunmaktadır. Kireç taşları burada garbi şimal istikametinde yere talarlar; Bunlar şimale müteveccih bir takım çatlaklarla kırılmış ve kırmızı çakıl taşlarının altından geçmekte bulunmuş olup bunlarda cip şeklinde kireç taşlarına inerler. Argıthanından doğruca Ilgına giden yolun üzerinde, aralarına marn tabakaları sıkışmış olan buna müşabih kireç

taşları da keza şimali garbi istikametinde yere dalarlar. Wenzel orada Oppenheim tarafından neveleri tayin edilmiş bir takım müstehaseler toplamıştır:

Limnaea Tchihatcheffi, Hydrobia elonkata.

Daha şarkta, kireç taşları vazih surette bükülmüşlerdir; bunlar konglomeralarla birbiri içinde tabakalanmışlardır. Ilgın gölüne hakim olan tepelerde, bunlar, garbe doğru meylli bir sathı takip ederek, kuvvetli surette yükselmiş billorişist tabakaları üzerinde yayılmış bulunmaktadır. Şimale doğru müteveccih bulunan bir takım çatlaklar bu teşekkülü daha karışık bir hale koymaktadır.

Şimal, yahut Şimal - şimali garbi istikametinde imtidat eden uzun bir çöküntü, üçüncü devre ait arazi içinde ve bu arazinin şark hududuna yakın bir kısmında vucude gelmiştir; Bu çöküntü 20 kilometreden fazla bir uzunluk üzerinde takip olunabilir; Burası bir sıraya dizilen Tursunlu, Reşadiye, Osmaniye köyleriyle işaretlenmişlerdir; demiryolu bu sahayı (Çavuşcu köyü) civarında 1040-1045 metre irtifanda kateder,

Yeni teşekkül etmiş olan kireç taşları, bazı kerre, bu çöküntü-yü çerçiveleyen sathı maillerin üzerinde görünürler. Bunlar, hey'eti umumiyeleri itibarile, garbe doğru, takriben yirmi derecelik bir zaviye tahtında, fakat tali derecede bir takım dalgalanmalar ve çatlaklar arz ederek, yere dalarlar. Çöküntü sahası muhtelif zelzelelere maruz kalmıştır. 1921 de (Çavuşcu köyü) istasyonu şiddetli bir surette sarsılmıştır. Kalın istinat divarlarile metanet ve istikrarı tezyide çahşılmış isede 1931 de bizzat istinat divarları da kısmen yıkılmış, çatılar birbirinden ayrılmış ve istasyon kullanılmaz bir hale gelmiştir. Bu zelzeleler esnasında (Tur-

sunlu) da, (Osmaniye) le evler yere batmışlardır. Şunuda ilâve etmek icaberki Argıthanın bazı evleri 1921 de harap olmuş, diğer bir kısmı 1631 de şiddetli bir surette çatlamışlardır; 1921 de, Havlulmerkez = epicentre hiç şüphesiz, Tursunlu - Osmaniye çöküntüsü ve Argıthan vadisi-ni takiben şimale doğru pek fazla imtîdat etmişti; mahallinde verilen malûmata nazaran sarsıntılar şimal istikametinde (Turgud) akadar ve cenup istikametinde (Doğanhisarı)na kadar hissedilmiştir. 1931 de, sarsıntılar aynı havalide hissedilmiş ve fakat en mühim tahribat, Ilgın gölünün pek yakınındaki (Çavuşcu köyü)de müşahede olunmuştur.

MERAMIN ESKİ YAZ GÜNLERİNDEN BİRİNDE

"GEÇMİŞ ZAMAN OLURKI HAYALI CİHAN DEĞER,"

[Vaktile "İstanbul," gazetesi baş muharriri olan Régis Delbeuf'in (De Constantinople Koniah)]

İsmi eserinden iktibas ettiğim bu parçayı, Mevlânânın türbesinden Meram'daki "Yıldız," Köşküne hâdar olan sahanın her tarafında her zaman kendisini hüzünle rikkatle yat ettirecek nice bin hatırası yaşamakta olan merhum AB-DÜLVAHİT ÇELFEBİ'nin aziz hatırasına ithaf ediyorum.]

NACİ FIKRET BAŞTAK

"BÜYÜK ÇELEBİ NEZDİNDE,"

Büyük çelebi ber mutat Konyada ikamet eder. Fakat yazın o da herkes gibi yapar, Mera ma gider. Meram Konyanın zengin ahalisinin sayfiyesidir. Burası (Boğaz içi) nin ve (Büyük ada)nın muadilidir. Fakat burada onlardan daha serin ve daha istirahat bahş bir şey vardır.

Cenubu garbiye doğru şehre hakim olan dağlardan hesapsız kaynaklardan sular inmekte ve bunlar hoş sesli bir takım çağlayanlar teşkil ederek, ovaya doğru akıtmaktadırlar.

Gölgeli ağaçlar orada bir takım yeşillik ve serinlik yuvaları vücuda getirirler. İşte yazın sıcak günlerinin ve alehusus "Eyyamı bahur,"un devamı müddetince büyük memurlar ve zenginler orada istirahat ederler ve işte bizde 1901 senesi haziranının ikinci Büyük Çelebiyi orada ziyaret ettik.

Bu ziyaret, içerisinden sular akan ve ağaçlar ve bahçelerle şenlenmiş olan bir ovanın içinden geçerek yapılmış sade bir gezintidir. Bu toprakta inatılmıyacak derecede bir feyiz ve bereket vardır. Biz orada

gayet cesim kaysı ağaçları, meşe cesametinde büyük meyva ağaçları gördük.

Biz içerisinden geçtiğimiz zaman burası gayet lâtif bir meyva bağçesi idi, ve yakınındaki yaylanın kuraklığının akibinde gelmesinden dolayı o nisbette kıymeti artan ve bu iki zıt manzaradan dolayı o derece gayrı muntazar ve lâtif bulunan bir bağçel! seyahat muhtıra defterime bir yirmi nevi kadar muhtelif ağaç kayıt ettimki bunlar böyle mübarek bir toprak üzerinde istedikleri gibi açılıp serpildiklerinden dolayı hep mes'ud görünüyorlardı. Bilhassa, çiçek açmış bir nevi Unnap ağacına (1) hayran oldumki bu mahalleri güzelleştirmeye yalınız bu kifayet edebilirdi.

Söz ile tarif olunmaz bağçeler arasında bin dönüştten sonra, içerisine kara ağaçlar dışbudaklar ve kavaklar dikilmiş olan bir nevi parka girilir. İşte burasıdır. Arabadan iniyoruz. Ve Püyük Çelebinin oturduğu mahalle ithal ediliyoruz.

Beyaz mermer döşenmiş ve ortasından tatlı bir çağıltı ile

(1) Muharrir iğde ağacını söylemek istiyor.

bir çay akmakta olan geniş bir kısım. İtiraf ederimki bir ev içerisinde bir akar su geçtiğini ilk defa görüyordum. Etraf dairesine kadar şark tarzında sedirler ile mefruş. Açık olan pencerelerden bağçelerin güzel kokuları ve kuşların cıvıltıları, nameleri girmektedir.

İşte buradadırki Abdül-Vahit Çelebi bizi hürmetle dolu bir samimiyet ile kabul ediyor.

Abdülvahit, pedri Mustafa Saffet çelebinin, 1888 haziranında vuku bulan vefatında, yerine kaim olmuştur. O vakıttanberi Büyük Çelebidir, Bu zat henüz genç olup uzun boylu tatlı sözlü oluk hulyakâr gözleri vardır.

Serinlik verici meşrubat getirilirken, beyaz mermerden rıhtımlar arasından geçen suyun çağıltıları arasında, musahabete girişiliyor.

Büyük çelebinin herkese karşı zarif ve nazikâne bir tarzı ifadesi vardır. Demiryolu Direktöründen bazı şeyler hakkında tafsilat ve malumat alıyor ve buda kendisinin herşey hakkında nekadar vukuf sahibi olduğunu isbat ediyor. Ve müsaade almak zamanı geldiğinde, bu şairane, bu Virgilien mel'cei

terketmek bizim için yeis aver olmuştur.

aynı gölgeli yollardan tekrar Konyaya dönüyoruz. Meram vahası üzerine yavaş yavaş karanlık çöküyor. Şairane bir ruha malik olan araba arkadaşım kavakların havvayı hatırlattıklarını ve söğütlerinde Galathée

(1) yı tahayyül ettirdiklerini söylüyor. Bu gezinti, Asya içerisindeki uzun seyahatımızın bir idyllei olmuştur..

(1) Galathée eski yunan Mitolojisiinde bir Peri, bir nymphe olup divendandam polyphème tarafından sevildiği halde kendisi çoban acis Akisi tercih etmiş ve fakat sevgilisi, div tarafından bir taş ile ezilmiştir.

TÜRK DİLİ BAYRAMI MÜNASEBETİLE T U R G U T

Türk tarihi, nasıl unutulmuş bir takım millî tarih alanarımızı yeniden yaratmağa çalışıyorsa, bir takım tarihi şahsiyetlere de yeni hayat, yeni ve tükenmez manevî ömür bahşelemektedir. Çok güzel bir tesadüf olmak üzere dil bayramından bir ay önce Türk dilini güzelleştirmek, genişletmek için çalışmış, yüzlerce sayfalık eser yazmış olduğu halde unutulmuş bir şahsiyetin kıymetli bir eserine rast ediyoruz. Bütün dünya dillerinde olduğu gibi ilk benlik günlerini Türk dili de dinî kitaplarda yaşatmıştır. İşte bizim bu bayramın kutlu vesilesiyle dünyaya, Türk dünyasına tanıtmak istediğimiz şahsiyyet, SİNAN oğludur. Kitabında adını şöyle bildirmektedir:

"Sinan oğlu zayıfın ya ilâhî,
"Yeri yoktur kapundan özgevari
Sinan oğlu; Balıkesirli

Devlet oğlu Yusufun tilmizlerinden olsa gerektir. Sinan oğlunun nereli olduğunu henüz bilmiyoruz. Bir Anadolu çocuğu olduğuna tanık istemez. Eserinin adını kendi şöyle söylüyor :

"Ümidülmüznibin dedim bu-
na ad

Okuyanlar kıymette ola şad,,

Devlet oğlu gibi o da eserinin telif tarihini şöyle pekidir:

"Dahi tarih budur bilgil sen
ey can

Sekiz yüz seksen üç yıl şeh-
ri şaban

Kim olmuş idi andan yedi
gün hem

Tamam oldu kitap allâhü
a'lem

Eser bir mevliddur. Tıpkı Süleyman efendi Mevlidi gibi. bütün Siyerin nazmen bir tercemesidir. Süleyman efendinin mevlidi malûm olduğu üzere bu günkü okunan

parçadan ibaret değildir. Elde edilen aslının ancak onda biridir. Bir âyinde okunacak bir parça o koca cildten seçilmiştir. Şüphesiz seçilirken beytlerin en güzelleri alınmıştır. Mamafih bu gün âyinlerde okunan kısmın bir misli daha şaheser biriktirmek pek mümkündür.

İşte Sinan oğlunun mevlidi de böyledir. Babalarının ahvalinden, annesinin ahvalinden, süt anaya gitmesinden hasılı hayalî ve hakikî Peygamber hakkında Siyerlerde ne yazılmış ise hepsini tamamiyle camidir. Nasıl ki Erzurumlu Darir'in eserinde de aynı malûmatı buluruz. Yalnız nedense Darir'in eseri mevlid deye nam almıyor da Siyer deye tanılıyor.

Sinan oğlunun aşağıya koyacağımız bazı parçalarını okuyanlar Süleyman efendiden veya Süleyman efendi kendisinden mülhem olmuş olduğu zannı hasıl olacaktır. Değil bu kadar geniş benzeyişler, meselâ Âşık paşanın Garibnamesinde görülen bir kaç mısra bile insana bu fikri verir. Biz bu zannı bu vesile ile halle de muvaffak olduk. Bu mefhum ve kelime müşa-

hebetlerinin esasını me'hazlerinin bir olmasında buluyoruz (Kardan ak idi dahi soğuk idi) mısraı Süleyman efendinin dir. Sinan oğlundan da okuyalım:

Susadım su diledim andan
içem,
Dolu bir keş bana sundular
o dem
Sovuk kardan velikin süttün
akdır,
Dahi lezzette baldan tatlu
raktır

Sonra Süleyman efendi:
Geldi bir ak kuş kanadile revan
Arkamı sıgadı kuvvetle heman
Der. Sinan oğlu da bu manayı şöyle anlatır:

Gelüb benim yana bir akkuşeycan
Sıgadı arkamı kuvvetle andan.

Gene Süleyman efendi:
Ol rebülevvel ayın nicesi,
On ikinci gece isneyn gicesi.
Sinan oğlu aynen:
Rebülevvelin bil nicesinde,
On ikinci ve isneyn gicesinde.

Görülüyor ki: her iki şair adeta birbirinden mısralar alıyorlar. Bu günkü bir şair bile bu iki şairin mehazı olan Siyer kitabını Arabca satırlarından böyle Türkçe nazmetmeğe kalksa muhakkak bu mısra'lara benzeyecektir. Meğer ki Osmanlıcanın kalın ve naziz Arab ve Acem teriyle eda edilsin. İhti-

mal ki Osmanlıcası manen olan müşabehetleriyle beraber bu kadar insanı kuşkulandırmıyacaktır.

Sinan oğlu bir yerde kendisine Hoca oğlu da diyor. Adının Ali olması ihtimalini kıpırdadan şu mısralar'da sonlarına yakındır:

Bağışla suçunu bunu yazanın
Yüzü suyuya yarab Mustafanın
Alelhusus kulan Ali gedayi
Ki dareyn derdine eyle devayi
Pes açtın ya İlâhi bana babı
Tamam ettim o fazlınla kitabı.

Sinan oğlunun te'lif tarihine aid beytlerden önce olan bu mısralarda bir Ali adı geçiyor. Eğer telif tarihi bundan sonra gelmemiş olsa bu mısraların Ali adlı bir müstensih'e aid olduğunu kabul etmek güç bir şey değildi. Kaydı ihtiyat ile Sinan oğlunun Ali ismi taşımış olduğunu kabul ediyoruz. Eser 883 tarihinde ikmal edildiğine göre şairin Fâtih devri ricalinden olduğu anlaşılır. Bizim gördüğümüz nüshanın istinsah tarihi 1173 dır. Demek eser epice ellerde yaşamış, telifinden iki yüz sene sonra istinsah edenler bulunmuş. Bu hesaba göre eserin daha bir çok nüshaları bul-

nabilecektir. Bizim gördüğümüz nüsha bu gün İzmir millî kütüphanesine nakledilmiş olan İzmir Hisar kütüphanesi kitapları arasındadır. Müstensih'i Ali bin Halil bin Hasan'dır. Bu kütüphanede Devlet oğlunun Türkçe manzum fıkıh kitabı da vardır. Onun telif tarihi 827 senesidir ki 2. nci Murat zamanı demektir. Asırlarca Anadoluda Acem dilini yaşatan Selçukların gafletlerini yırtan bu şahsiyetler Âşık paşa ve Gül şehri mektebinin muvaffak şakirdleridir. Türk dilinin bugünkü feyyaz kalkınması bütün bu fedakâr milliyetçilerin adlarına lâyük oldukları saygı ve sevgiyi verecektir. Yine bu kütüphanede Mehmet bin Mustafa adında bir şahsiyet tanıdık. Eser eski medreselerde okunan ilk kitabının yani emsile şerhidir. Bu zat eserini Sıvasta Şifaiye medresesinde yazmıştır.

"Mukaddimesinde şöyle diyor:

Talibi ilim Arab kelimatını nasıl biliyorsa Türk kelimelerini de öylecesine bilmek vaciptir. Talibe bunlardan birisini terk etmek caiz değildir. Bir çok kimseler Türk-

çenin de Arapça gibi kelime aksamı olduğunu bilmemektedir. Kelime ve aksamın yalnız Arapçaya mahsus olduğunu zannederler. Bu bir batıl fikirdir. Arap lisanında bulunan her kelimenin Türkçe de karşılığı mevcuttur. İsim olsun, fiil olsun, harf ve edat olsun hepsi vardır. Türkçe ile Arapça arasındaki fark Türkçede tesniye ile cem, müennes ile müzekker ayırd edilmemesidir. Ancak bunlar kariye ile ve bir takım kelimelerle ifade edilir., Diyor. Bunları söyledikten sonra Türkçe emsilei muhtelif, emsilei muttaride diye bütün fiilleri Türkçe olarak tarif ediyor. Yalnız misaller türkçe olup tarif arapçadır.

Bu zat, benden başka bu

yolda eser yazan görmedim, mukallid değilim, ihtira' ediyorum, diyor. Bergamalı Kadri'nin eseri malûm olduğu üzere gene bu kabildendir. Fakat tarifati da türkçedir. Acaba Sıvaslı Hoca Bergamalı Kadri'nin eserini görmemiş mi Yoksa daha evvel midir. Bana kalırsa Bergamalı mukaddemdir. Çünkü eserin içerisinde bazı türkçe kelimeler hususunda İstanbul ülemas arasında ihtilâf vaki olduğunu ve Ebussuuda müracaat edilerek müşkül halledildiğini söylüyor. Ebussuudun vefatı 982 olduğuna göre Bergamalı Kadri'den pek çok zaman sonra yazıldığı anlaşılır. Bununla beraber bu da türkçe için çabalamış olanların arasına katılmaya hak kazanır.

TARİHTE KÜREK CEZASI VE KÜREK- CİLİK MÜKELLEFİYETİ

Tarihte geçen, düne kadar ceza hukukunda bir istilâh olarak yaşayan Kürek cezası tabiri ile Kürekçilik mükellefiyeti tabirleri birbirleriyle karıştırılmakta olduğu gibi tarihteki manasına göre arasıra gazetelerde geçen makalelerdeki tarifleri birbirini tutmamaktadır. Bu gibi tarihî istilâhlar için bazı zevat tarafından baş vuracak eserler yazılmakta olduğunu işidiyoruz. Ancak bu kıymetli eserlerin kıymetlerine göre güçlükleri de tabiidir. Bu babda gazetemiz bir çok sualler alıyor. Bizim kanaatimize göre bu tabirlerin-hakikî manalarını bize öğrecek vasıtaların en muvafakiyetlisi bu istilâhların kullanıldığı zamanı yazılardır. Nasıl ki biz de son günlerde aldığımız Kürek

suale eski ve mülga Şer'îye mahkemelerine aid sicillerden aldığımız kaydlarla cevap vereceğiz. Bu vesiyle ile vilâyetlerimizin bir çoğunda intişar eden arkadaşlarımızdan bir ricada bulunacağız. İntişar ettikleri merkezlerin hemen hepsinde eski ve mülga Şer'îye mahkemelerine aid defterler mevcuttur. Malûm olduğu üzere bu defterler şimdiki halde mahallî cumhuriyet müddeiumumlerinin emrinde ve oldukça tanzim edilmiş bulunmaktadır. Bu kıymetli vesaik tomarlarında gömülü tarihî malûmat o kadar boldur ki tarif edilemez.

Osmanlı devletinin mali tarihini yazmak isteyenler orada bir deniz bulacaklardır. Hukukî, Ziraf, İctimaî, bilhas- sa Ticarî vesikalar ha-

Meselâ bu gün devletçe tatbik edilecek olan sabit fiat meselesinin asırlarca geçmiş tatbikatını her sene cetvelle- riyle tesbiti mümkündür. Bu suretle mahallî mahsulâtın dört beş asır evvelki nevileri, mamulâtın adları, İdhalat ve İhracatın miktar ve mahiyet- leri kolayca tetkik ve müta- lea olunabilir. Her defter mu- ayyen bir seneye veya iki se- neneye aid bulunduğundan memleketin muhtelif yerlerin- deki emsaliyle her türlü mu- kayeseye imkân vardır. Biz bu yazımızla hem Kürek ce- zası ve Kürekçilik mükellefi- yeti hakkında elimizde mev- cut vesikaları neşrederek so- ranlara cevap veriyoruz, hem de sayın arkadaşlara yakınla- rında bulunan tarih hazne ve gömülerin mahiyeti hakkında örnekler göstermiş oluyoruz.

1016 senesi Zilka'desi sonlarında Vilâyetler Kadıla- rına yazılmış olan bu Tevkîi sicilleri zayi olmıyan her Vi- lâyet merkezinde aynıyle bu- labiliriz. Mukaddemeden son- ra şöyle emrolunuyor:

"Tevkîi refii hümayun vasıl olıcak malûm ola ki hâliya Donanmayı hümayu- nun gemileri inşaallâhülmeli- külgaffar işbu evvel baharda

derya yüzüne çıkmak üzere o- lup müstevfa kürekçi lâzım olmağın her biriniz onat veç- hile mukayyed olup tahtı ka- zanızdan ne miktar mücrim- ler varsa ol canibde salb ve siyaset etmeyip müebbed kü- reğe konulmak üzere mukay- yed ve mahpus süddei saa- dete irsal etmek babında Fer- manı âlişanım sadır olmuştur. Buyurdum ki hükmü şerifim vusul buldukta bu babda mu- kayyed olup emiri celilülkad- rim üzere ol canibde cürüm ve günah sabit ve zahir olanları salb ve siyaset et- meyip üzerlerine sabit olan mevaddın sicilleri ile mukay- yed ve mahpus yarar adamlar- a koşup süddeiseadetine gön- deresiz ki Şer, ve kanun üzere salb ve siyaset lâzım olan mücrimler teebbüd üzere vesa- irleri cürümlerine göre küre- ğe konulalar. Bu husus mü- himmattandır. İhmal ve mü- saheleden ve bu behane ile mücerred garaz ve teassub ve celb ve ahz için bilâ cü- rüm ve günah kimseyi küre- ğe göndermekten hazer edip hakkı sariyha tabi olası şöy- le bilesiz alameti şerife iti- mad kılarsız.."

(Evaili Zilka'de 1016.)

Bu suret mütalea edilin-

ce küreğe konmanın ne demek olduğu, müebbed kürekle muvakkat kürekten maksad ne idüğü kendiliğinden ve açıkça anlaşılır. Bu muameleyi daha sarıh gösteren başka bir surete de muttali bulunmaktayız.

Bu emrin tatbiki vesiyle-şile olacak ki Edirne Kadısı tarafından Edirne su başısı Mustafa bey vasıtasıyla Tersane-ye teslim olunan kürek mahkûmları hakkında Tersaneden verilen 13. Safer 1017. tarihli bir makbuz sureti Edirne sicillerinden elde edilmiştir. O da aynıyle şu satırları taşımaktadır:

Baisi tahiri huruf oldur ki "Edirne su başısı Mustafa bey yedinden yirmi nefer mücrim Tersanei âmiye varıyan başıya teslim olunmağın işbu tezkere tahrir olup yedine verilmiştir."

Elfakir Ali kapudan Servardıyanı Tersane.

Bir de Kürekçiler kûmresi vardır. Bunlar mücrimler olmayıp her şehrin mahallelerine ve köylere derecesinde göre bir veya müteaddid kürekçi göndermesi teklif olunurdu. Mahalleli kendi aralarından veya hariçten birisi kefilli olarak ve bedel gibi

memuru mahsusuna teslim ediyordu. İşte bunlar için Kayseri mülga Şer'îye mahkemesi sicillerinden aldığımız iki vesikayı yazıyoruz:

1 — Kazıyyei kefalet mahallei Ermeniyan Kürekçisi:

"Oldurki mahallei mezbureden kürekçi olan karyei Endürlük'ten zimmi Murad bin Yağmur oğlu Muradın nefsine ve zararı malına kefil olunacak mahallei mezbure zimmilerinden İskender bin Yağlı ve İskender bin Kaplan ve İnci bin Bekâr kabulleri ve talepleri ile sicil olundu.

(Muharrem, 24 sene 959.)

"2 — Kazıyyei kefalet Kürekçıyan karyei Ağırnas

Oldurki: karyei Dimidereden Yunus bin Yusuf Karyei Ağırnasın kürekçisi olan karındaşı Ahmet bin Yusuf nefsine ve zararı malına ve noksanına kefil bilmal oldum düyücek Ağırnas zimmilerinden Kaplan bin Bahadır ve Sultan bin Vasiye hazır olmağla sicil olundu." (*)

(*) Her iki vesilada dikkate gayan olan cihet Müslümanlarla Hristiyanların babalarına (İBN) kelimesiyle nisbet olunmalarıdır. 990 dan evvelki kayıtlar ekseriyetle böyledir. Ağırnas Mimar Sİ-NAN'ın maskatire'sidir.

NAİMA HALEBLİMİ KONYALIMI?

Osmanlı tarihçileri içinde tarihî vakayî illet ve sebeplerile düşünmesi akıcı bir üslupla hacisatı anlatması bakımından birinci safı işgaleden Naimanın biyografisi lâzımgeldiği kadar aydınlanmış değildir. Bazı noktalar mübhemiyet bile arzeder. Burada bir noktayı "Konya", okuyucularına anlatmak isterim.

ZİYAEDDİN FAHRI

Naima nerelidir?

Eski ve yeni bütün biyograflar onun (حباب الشهباء) dan olduğunu söylerler. Naima İstanbula Halebdan gelmiş olabilir. Fakat doğum veya aile mensubiyeti itibarile hakikaten Halebli mi dir?

H. B. D. (Halk Bilgisi Derneği) teşkilâtının Kayseri şubesi vaktiyle tesis ve idare etmiş olan emekdar adliyecilerden ve çalışan bir Halk bilgisi mensubu olan Ahmet Şükrü, bana bundan dört beş yıl önce Naimanın Halepli değil Seydişehirli, binnetice Konyalı olduğunu söylemişti. İddiası delilsiz değildi. Ahmet Şükrüye göre 1) Seydişehirde bulunan bir cönk-

de "Mocan Müverrih Naima'ya ait mektup", lar vardır. Bu conk Seydişehirde yazılmış olup oranın halk edebiyatını, Kültürüne aid vesikaları ihtiva ediyormuş. II) Naimanın tarihinde kendi akrabalarının Seydişehirde bulunduğu dair bir kayıd da vardır. III) Naimanın lisanı, kullandığı kelimeler, Lehçe Konyanın rengini taşıyor.

Bir kısım derslerimin icabı olarak Türk tarihçileri ile alakadar olurken Ahmet Şükrü'nün vaktiyle se dolmuş olduğu bu şifahî iddiayı hatırladım. Gerçi bir müellifin nereli olduğu meselesi üçüncü, dördüncü derecede bir ehemmiyeti haizdir. Bununla beraber eski veya yeni Türkiye'nin hars merkezlerini,

bu merkezlerin etrafında yetişen fikir adamlarını yoklarken bu noktanın büyük bir ehemmiyeti olacağını zannediyorum.

Evvela Ahmet şükrünün dellillerini birer birer ele alalım:

I) Seydişehirde bulunan cönkteki kayıt Naimanın mutlak Seydişehir mensubiyetini göstermez. Mektuplar neden bahsediyor? Ahmet Şükrü "Konya", Sahife]lerinde bizi cönkten etrafı malumatdar ederse o zaman aydınlanmış oluruz.

II) Gerçekten Naima tarihinde Seydişehirle alâkadar satılır vardır. Sultan Ahmet zamanında ki asilerden Dereli Halilin izalesi için Çerkes Ahmet paşaya emir verildiğini anlatırken şöyle diyor: "Abmet paşa dahi Bolvadından kalkup gırlığını bırağup Akşehir yolundan Ilgar edip bir gece nısfülleyde Seydişehrine vardı. Dereli Halil ise gafil ... merhum Osman efendi menziline olurdu. Ahmet paşanın sekbanları birden şehre girip menzili kuşattılar. Halil etba ile müdafaaya deprendi. Mümkün olmayup ahz ve başını katedüp cüssesini dört pare eyleyüp çarşuya ilka ettiler. Yayı Hasan nam bir zorba ki anıyla hem meşrep ve hemdem olup ol gece bile şhazolunmuşdu,

ol dahi katlolunup kelleleri deri devlete gönderildi. Tevabii cümle perakende oldular. Mezbur dereli Halil dahi zamani kalilde hayli teferrüd edüp ol bilada istilâ etmişti. Ramazan nam bir melun Türk karındaşı var. idi, anın kuvvetile kalka musallat olup her kimde bir gerek veya eyuce at ve eşya görse şunu bana gönder der idi. Vermese ol vilâyetten çıkup gitmek lazım gelürdü ve illa bir belaya giriftar ederdi. Mezbur Dereli Halil mahtul İlâhinin etbaina cevri ve teaddi etmekle Şahunsur oğlu mezburun katlinden bir ay mukaddem İlâhi bey tevabiinden olan eşkiyayı cemedüp Seydişehir sahrasında Kulak nam menzilde konup Dereli Halil ile cenge kasdetmişti. Fakir ol esnade teferrüc tariki ile Seydişehirde bulundumki İlâhi oğlu Asitaneye şikâyetle gitmiş derlerdi. Dereli, baziçeyi şehirden gafil otururdu. Kenduyu Rum Mehmet arzetti deyu söylenürdü. Ana binaen fakire ve amcamız Mahmut çelebiye .. kinaye tarikile sorardı. Fakir ilmim lahik idi amma mukayyed olmadım ol mahal bir gün münadi nida ettirdiki Halil ağa Kavak nam mahalde Şahunsur Çavuş oğlu ile cenget-

meğe gideyur, gerekdirki cümle şehir halkı müsellaah hazır olup bile gideler her kim gelmezse ve itaat etmezse kendi kâfir avreti boşdur deyu çağırıldılar. Fakir bu kaziyeden isticap edüp bu nida kangı kitapdan çıkan fetvaya binaendirki Dereli Halil ile silahlanup cenge gitmiyen ve emrine imtisal etmiyen küfür ve talak ile mübtela ola dedim. Amcamız merhum hande edüp ve imdi bu kelamı kenduye şöyle dedi. Filhakika ol taifenin cemi ahvali mahz cehlden naşı idi. Bilahara ... kitalden fariğ ve sulha razı oldular. Sonra Fakir Konyaya geldikde işittimki merhum Amcaya vafir azar edüp seni pare pare edeyum deyu büyüce tanif eylemiş [1]."

Bir an için şöyle düşünebiliriz: Naima İstanbula geldikten sonra bir yolunu bulup teferrüc için Seydişehir gelmiş, henüz ölmemiş bulunan akrabası, amcası ile görüşmüş, malum vakalara şahit olmuştur. Naima tarihinin naklettiğimiz bu sayfası okuyucuyu bu şekilde aldatıyor. Fakat bu sayfadaki fakir sözünden Naimanın kendisini kasdetmeğe mani engeller vardır. İlkin biz de bu sayfaya bakarak

Naimayı Konyalı adetmekde mahzur bulmazhen sonradan tarihî bir tenakuza düşüğümüzü anladık. Şöyleki: Dereli Halil vakası [1041H. - 1631M.] yılı vukuatına aittir. Halbuki Naia 1668 sularında doğmuştur. Bu vaziyette fakir kaydinin Naimanın aslını yazmış olan (شاخ الح. زاده) ait olduğu aşikârdır [2]. Bu suretle Naimanın Konyanın Seydişehrine mensubiyeti iddiasını sağlamlaştıran görünen sayfanın mahiyeti anlaşılmış oluyor.

III) lisanı delile gelince dostum Ahmet Şükrünün iddiası Türkçenin o sıradaki hususiyetlerini tahlile bağlıdır. Halebin o zamanki etnoğrafik mahiyeti hakkında malûmattar olmaklığımız lazımdır. Hakikatte Naima tarihinin Orta Anadolu lehcesi

(2) Meşhur (شاخ الح.) işerheden Abdülhalim'in oğlu Ahmet, asrının birinci sınıf kadı ve müderrislerinden olup 1657 de ölmüştür. Naima tarihinde iltibasları icap ettiren fakir kelimesi ekseriya ona aittir. Naimanın aslını teşkil ettiği söylenen (Şamil ve Kâmil) eserini Naima ne nisbetle değiştirdi, neler ilâve etti, veyü kısılttı? Bu mesele ayrıca tetkike muhtacdır. Bu noktalar için Bk. Babinger, Osmanlı tarihçileri, Sf. 19d (Almanca) ve Tahir, Osmanlı Müellifler, C. III, Sf.

ile ve şivesile rabıttadar olduğu iddia edilse bile bu iddia Müverrih Naima için değil, müverrih Ahmet için şayani kabuldür. Çünkü Naimanın asıl müsveddeleri ne derece değiştirdiği bilinmiyor. Anlaşıldığına göre Naimanın yaptığı şey bazı ilâve ve hülâsalar. Nihayet Naimanın müsveddelerdeki lisanı temamlile değiştirdiği taayyün bile etse o lehcenin, o sıradaki İstanbul konuşma lisanı olmadığını nasıl iddia edebiliriz? Nitekim Hasan Beyzade ile Selâniği'nin lisanları Naimadan ayrı değildir. (3)

Naimanın memleketini belirtmek için bana vaktiyle yukarıda kaydettiğim mülâhazaları serdetmiş olan muhterem dostum Ahmet Şükrünün kanaatini bu suretle hükümden düşürüyormu yuz? Bu noktayı kestirip atamayız. Bir başka yerde Naimanın Halebe mensubiyetini gösteren şu metin 1054 yılı vukuatı arasında Halep çöl Beği Asaf vakası anlatılırken Halep eşrafından dedesi Küçük Ali Ağa'dan bahsediyor: "Asâf gayri Osmanlıya itimad etmeyüp

[3] Naimanın lisanı hakkında mukayeseli mütalaalar için ileride ayrı bir tetkik neşredeceğiz. Şimdilik alâkadar okuyucular sadece Hasan Beyzade ile Selâniği'yi Naima ile karşılaştırabilirler.

isyanın aşıkâre etmekle Urbân dahi yüz bulup evvelkinden ziyade fesad ve tuğyana başladılar. Bu haber deri devlete münakis oldukta sui tedbir töhmeti ile müşarünileyh İbrahim paşayı azledüp Halep eyaletini Bağdattan mazul Derviş Mehmet Paşaya tevcih edüp gönderdiler. Pederi Merhum Halep serdarı Mehmet ağa nakledirdi: Assaf vakasında ben İbrahim Paşa alayı içinde bile idim. Paşalıdan ancak yirmi otuz kişi telef olup Pesmandelerden kırk elli adam soyuldu. Lâkin şehir-liden seyre çıkanların ekseri soyulup çoğu mecruh olmuş idi. Sonra tarafı devletten Asafa istimaletname ile ruyü lutuf gösterilüp limaslahatin müdara olunmuştu. Sonra Kethüda Bey Bektaş Ağa Asafa sahip çıkup kapu kethüdalık edüp mukarrer fermanı ihsan olundukta ceddimiz merhum Küçük Ali Ağa Helep ayanından kârgüzar bir adamdır deyu mukarrer emrini Asafa anınla göndermişler ve hüsnü tedbir ile dairei itaate getürmesi hususunu sipariş etmişler, Ol vakit peder dahi bile gitmiş. Assâfa vardıklarında alay edüp Urbana zırh geydirüp emri şerifi ve hilâtı istikbal

edüp takbilden sonra esnayı müsahabette cedit merhum bastı kelam edüp devleti aliyenin itaatinde bulunmak cümle millet ve düvelin mayei iftiharı olup.. Harici tavrı edep hareketi hiç bir ferd sizin ocağınıza lâyük görmez iken bu makule evzain suduruna bais ne olnu deyu nasihate başladıkta Asaf ah edüp Ya Ali vallah benim cürmüm yoktur dedi..... Ali ağa teselli verüp..... Arabın kalbini teshir ve tarafı iraat ve muhabbete tahvil eyledi, vafir at ve kısraklar deri devlete hedie olmak üzere gönderdiğinden gayri Ali Ağaya ve pedere mahsus on kadar at ve altı kısrak ve iki bin altun verüp ve iki bin altun dahi Halepden havale edeyim nakid akçem yoktur deyu mektup verüp cümle at ve kısrak vesair hedaya-dan maada on bin kuruş nakidle riayet eylemiş. (4)

Halebe mensubiyetini tasdik

[4] Naima, C. IV, Sf. 104. Naimanın şimdiye kadar tatminkâr bir biyografisi yapılmamıştır. Müverrihin etraflı bir haltercemesini yazarken bu metin gözönüne alınmalıdır.

etmektedir. Öte taraftan bir nokta var: Halebin o asırdaki etnik vaziyeti ve Türklüğü hakkında hiç bir şey söylenmez. Eğer koyu Türk olmıyan yerlere yerleşdirilen ve biraz sonra ayanlık ve eşraflık mertebesine yükselüp şehrin hayatında mühim bir rol oynayan Türklerin Halebe de vaktiyle yerleştirildiğini, Küçük Ali Ağanın bunlar arasında Halebe geldiğini iddiaya lüzum varsa o başka. (5) Fakat buda vakioları zorlamak demektir. Ahmet Şükrünün bahsettiği cönk ve muhteviyatı hakkında etraflı malûmat edininceye kadar biz şimdilik böyle bir iddiaya lüzum görüyoruz. Naimanın ilk biyografı Şehrizade onu Halebli saymaktadır. (6) Şehrizade Naimanın muasırı olduğuna göre onu kaydi, Naimanın kendikendisinin küçük vatanı hakkındaki kanaatine de uygun olmalıdır.

[5] Nitekim ve pek değerli tarhşinasımız Mükrimin Halil, Osmanlı tarihinde bu hadisenin pek sık vukubulduğunu söylemektedir.

[6] Ata tarihi, C. III, Sf. 36 dan naklen.

MEVLEVİ VELİLERİ

[Clément Huart in, Eflâkinin "Menakibi Evliya" sını terceme ve bir çok haşiyeler ilâvesile Les Saints des dervichestourneurs ismile neşrettiği eserin tercemesidir.]

NACİ FİKRET BAŞTAK

MUKADDİME

Eflâki unvanile mulakkap Şemsettin Ahmet, icra ettikleri ayinî raksı tasvir etmiş olan seyyahlar tarafından verilmiş olan "Dönücü dervişler," ismile Avrupada daha ziyade tanınmış olan mevlevi Dervişleri dinî tarikatinin müessislerinin tercemei hallerini Farisi olarak yazmıştır. Eserinin unvanı "Menakibülârifin," = mutasavviflerin tercemei halleri =, biographies des mystique dir. [1] "keşfülesrer ve Matlaülenvar =, le decouvrement des mystères, point ouse le

[1] Hacı Halife tarafından bu unvanın altında ikinci unvan olarrak "Meratibül kaşifin," ilâvesile Zikr edilmiştir. Lexicon bibliographicum, Cilt VI, s. 154, N : 13037

vent les lumières,, isimli eserde şu arzolunan tercemeye esas hizmetini gören yazma tarafından ona isnad edilmiştir. Eserime, bu dervişler tarikatının müessisi olan Celâlettini Rominin torunu olup ovakit şeyh = Grand Maître bulunan Celâlettin Emir Arif çelebinin talebi üzerine hicretin 718 [2] (1318) tarihinde başlamış ve 754 (1353) de bitirmiştir. [3]

(2) Hacı halifenin kayıt ettiği veçhile 770 de bitmemiştir. iza. Tarih el yarmasının mukaddimesinde yazı ile mukayyettir xıncı bab, Bahaettin Veleddin oğullarından biri olan Emir Zahid'in tarihi vefatı olarak 734 dü gösterdiği cihetle eser ancak bu tarihten sonra bitebilmiştir.

(3) Karşılaştırınız; rien Catalogue

Bu eser, bu tarikatı terkip eden muteber zevatın verdikleri şifahî malûmata göre kaleme alınmıştır. Bu eser, on baba taksim olunmuş ve bunlar, Celâlettini Ruminin pederi Bahattin Veleddin'in, Burhanettini Tirmizî-tirmidhi'nin, Celâlettini Ruminin, Şemsettin Tebrizinin, zer-kûb = altın dökücü ünvanile mulakkap Salâhattin Ferdunun, Hüsamet-tin bin ahi Türk'ün, Celâlettini Ruminin oğlu Bahattin Veleddin'in, bunun oğlu Celâlettin Arifin, ve onun biraderi Şemseddin Emir Abidin tercümei kallerine tahsis edilmiştir; onuncu bab, bu sonuncuların evlâd ve haleflerinin isimlerini bildirir.

Bu tetkikat için istifade ettiğim metin, kolleksiyonda bulunan bir el yazmasından iktibas edilmiştir ki 301 yaprakdan müteşekkil olan bu kitap 1017 senesi Rabiül'evvel ayının sülüs ahırında (1608 Temmuz bideyeti) Derviş Osman tarafından istinsah edilmiştir; 195 milimetre uzunluğunda ve 115 milimetre genişliğindedir: her sahifesinde

of the persian Mss. (British Museum) P. 344. Bu son tarih, müellifin tarihi vefatı olabilir, ve bu takdirde eserin ikmalini bir kaç sene daha yukarıya çıkarmak lâzımgelir.

21 satır vardır; sahifeler dairen madar yaldızlı bir çerçeve ile çevrilmiştir. Milli kütüphane = Bibliothéque nationale da aynı eserin yedi nusha yaması vardır; (1) Bunlardan en eskisi (İran külliyyatı 84) 964 (1556) de istinsak edilmiştir. British Museum da iki, Viyana kütüphanesinde de bir nusha bulunmaktadır.

Münderecatı aşağıdaki zevat tarafından tahvil edilmiştir. J. de Hammer, Jahrbücher, Cilt 74, Anzeigeblatt, S. 5; Stevart, catalogue, S. 28; G. Flügel, Catalogue de Vienne, C. II, S. 371 (No 1206, istinsah tarihi 1041 (1632); Mélanges asiatiques, C. V, S. 250 (B. Dorn, collection Khanikof bugün petroğirat kütüphanesi imparatorisinde dir) (2)

(1) E. Blochet, Catalogue des manus-Crits persans, C. I, S. 264 ve devamı No. 409.415.

Bendeki el yazmasının metni bilhassa (1013) [1604] de istinsah edilmiş olup eski İran külliyyatı kısmında bulunan 411 numaralı nusha ile karşılaştırılmıştır.

[2] Şu eserlere de muracaat edilmelidir.

J. w. Redhouse, The mesnevi, book 1, Londres, 1881; E. H. Whinfield, The mesnevi, terceme ve hülasa edilmiştir. Londers, 1887. Georges Rosen, Mesnevi, Leibzig 1849

Aşağıdaki sahifelerde, fasıl başlarına numaralar konulmuştur. Halbu ki aslında hiçte öyle değildir. Bundan maksad-sırf taharriyatı ve muracaatları kolaylaştırmaktır.

Bu terceme asla tarihin karanlık noktalarını aydınlatmak maksadile yapılmamıştır; Hatta tarihî cihet temamilen bertaraf edilmiştir; Burada gaye daha ziyade, müslümanlıktaki büyük dini tarikatlardan birinin doğduğu ve inkişaf ettiği ilmî ve ahlâkî muhiti tanıtmaktır. Ümit ederim ki bu tetkikler bilhassa Pisikoz - psychose ve hypnose ile meşgul olan müdekkikleri alâkadar edecektir. Eflâkinin eserinin bize hikâye ettiği hadiseleri şu aşağıdaki unvanlarla sıralanabilirler:

Ruyalar. - İstikbalin keşfi - Uzaktan malûm olan vak'alar - çift görüş - gizli şeyler hakkındaki tefeül - fikrin intikali - insanın vücudunu, yahut bir abideyi ihata eden ziyalar - kilitlenmiş kapının kendi kendine açılması - aynı anda bir kaç yerde hazır bulunma - butlanı his - soğuğa ve sıcağa karşı duygusuzluk - zehirlenmeye karşı muafiyet - uzaktan tesir - uzaktan binaları yıkmak - hare-

ketsiz kalmış hayvanlar - hava-da muallâkta kalmış insanlar çok kısa döşeme kirşlerinin uzaması. - ışıkların sönüp tekrar yanması - gümüş ve altın husule gelmesi. - hazım gabiliyeti. - münasebatı cinsiye - vücut kuvveti. vücutun şişmesi - yüzün çizgilerinin daima değişmesi - hayal görünmesi hikâyeleri. - ölümden sonra hortlak - ayağa kalkan ölü - diriye yakalayan ölü - inanılmıyacak ve harikulade binalar ruyeti - hastalıkları eyi etme - mavra ile ihtilat ve münasebetler. - Allahın görünmesi. - güç süallere verilen cevaplar. - islama ihtidalar. - Hayvanlara nuktuk ve vaız - velilerin intikamları - çıldırma - uzun inzivalar - tılsım. - birden bire görünmez olma - anayer.

Devam edecektir

Bir ihtar — Yukarıki fihrist, eflâkinin eserinde tesadüf olunan fevkat tabia bahislere aid olup eserin hey'eti umumiyesi bunlardan ibaret değildir ve o daha ziyade XII inci asırdaki fikrî, ilmi, felsefî ve bilhassa tesavvufî ceryanları ve bunların tarihini ve sureti inkişaf ve intişarlarını gösteren bir vekayinamedir; Bu mühim ciheti hassatan ihtara lüzum gördük.

N. F. B.

Konyada neşredilmekte olan İbnibibi Selçuknamesinde müellif tarafından ihmal edilmiş bir vak'ayı İbni Esirin tarihi kâmilinden terceme ile okuyuculara sunuyoruz! İbni Esir 600 tarihli vak'alar arasında deyorki:

Bu yıl içerisinde Zilkidenin altıncı günü Rüknettin Süleyman bin Kılıç arslan kulunç hastalığından vefat eyledi. Ölümünden beş gün önce Ankara denilen Engürünün sahibi Melik Mühyittin Mesudu gaderen öldürmüştü. Muhyittin Mesud Engürü kalesinin metanetine güvenerek kardaşı Rüknettin Süleymana kafa tutuyordu. Rüknettin Senelerce kalayı muhasara etti. Kal'a zayıflayınca, yiyecek azalınca civardaki kalalardan birisini bedel olarak vermek şartile kalayı biraderine teslim etmeyi kabul etti. Bu vadinine yerine getireceğini kardaşı antlarla temin eylediği halde Rüknettin sözünde durmadı. Muhyittin inanarak yanında iki çocuğu olduğu halde kaladan çıktı, biraderinin yanına geli-

yordu. Rüknettin daha o inmezden önce atını tepip gitmiş, adamlarına kardaşının ve çocuklarının icabına bakılmasını emretmişti. Zavallı Muhittin çocuklarıyla o anda öldürüldü. [1] kaladan ayrıldığından beş gün sonrada kendisi kulu iç hastalığından öldü. Rüknettin Süleymanın ölümünden sonra adamları henüz pek küçük bir yaşta bulunan oğlu Kılınç Arslanı Selçuk tahtına oturttular.

Rüknettin Süleyman düşmanlarına karşı şid'etli idi. Devlet işlerini mükemmel bir surette yürütüyordu. Yalnız itikatsızlığı şayi idi. Feylesofların mezhep

[.] Ankarada iç kalada Alaettin camii denilen mabedin minberinde Melik ürrum ve Lyonan diye 574 tarihli bir kitabeşi vardır. Ne kendisinin nede çocuklarının kabirleri belli değildir.

ve mesleklerine salık idi. Felsefe ile meşgul kimseler kendisine gelir gider, zahmet ve tazyık görenler ona sığınır. Kendilerine çok yardımları, eyilikleri vardı. Bununla beraber akıl ve tetbirli idi. Bu mezheplere temayülünü saklamasını bilirdi. Halkın nefretini kazanmamak için zahiri iyi korurdu. Rivayet ederlerki; zındıklıkla, felsefe ile tanınmış birisi yine sarayına müsafir olmuştu. Bu müsafir yanında bulunduğu sırada Konya fakihlarından birisi yanına gelmişti. Misafirle fakihın arasında geçen münakaşa dolayısıyla fakih hittetlenerek misafir feylosofu tokatladı, sögüp sayarak huzurundan çıkup gitti. Misafir feylesof Rüknettime yüksek makamınızda bu denli münasebetsiz haller oluyorda azınızı açmayorsunuz deyince Rüknettin; insan her bildiğini meydana vurması doğru bir hareket değildir. Eğer her bildiğimizi ulu orta meydana dökcek olursak bizi katlederler cevabını vermişti.

İbni Esir 601 hicret yılı vakaları arasında da bunları zikreder.

Gıyasettin Keyhüsrev bin Kılıç Arslanın culuşu:

Bu senenin recebinde Kılıç

Arslan oğlu Gıyasettin Keyhüsrev kardaşı Rüknettin Süleymanın oğlu Kılıç Arslan elinden selçuk ülkesini zabteyledi ve selçuk tahtına geçti. Mesele şöyle olmuştur: Rüknettin Süleyman; Gıyasettin Keyhusrevin elinden saltanatı alınca korkusundan kaçmıştı. Ötede beride dolaşarak nihayet Salâhattini Eyyubinin oğlu Meliki Zahir gazinin yanına gitti. Orada yani Şamda hüsnü kabul görmeyince kalkıp İstanbula gitti. Rum İmparatoru kendisine fevkalâde ikramlarda bulundu. Orada yerleşti. İmparator kendisini yüksek ailelerden birisinin kızile de evlendi. di. Kayın babası bizans kalalarından birisinin hakimi idi. Firenkler İstanbula sahip olunca kayın babasının yanına gitti. Onun himayesinde kaldı. Kayın babası kendisini adanın idaresinde ortak eyledi. 600 hicret yılına kadar daha doğrusu Rüknettin Süleymanın ölümüne kadar orada kaldı. Uç Türkleri henüz pek küçük bir yaşta olan Rüknettinin ölümüne hükümdarlığına razı olmadılar. Aleyhine harekete başladılar. Gıyasettine haber yollayarak heman gelmesini ve memleketin idaresini eline almasını rica ettiler. Gıyasettin bu davet üze-

rine yola çıkarak 601 yılı ce mazellevvelinde memlekete ulaştı. Etrafına pek çok adam toplandı. Doğruca Konyaya yürüdüler. Muhasara edeceklerdi. Rüknettinin oğlu mevcut ve hazır ordu ile orada bulunuyordu. Kaladan bir kısım asker çıkarak gelenlere karşı durdu. Gıyasettin ile gelen kalabalık malup oldu. Gıyasettin ne yapacağını şaşırmıştı. Konyaya talih küçük kasabalarından (Abı Germ) de denilen Iğına gitti. Çok iyi bir tesadüf oldu. Aksaraylılar valilerine kızarak ayaklanmışlar ve onu şehirden çıkarmışlardı. Gıyasettinin Konyaya mülhakatına geldiğini duyunca onun lehine nümayişler yapmaya başladılar. Bu haberi duyan hemen Aksaraya geldi. Konyalılar Aksaraylıların yaptıklarını işidince bu nümayişlere biz Aksaraylılardan daha ziyade yakışırız deyerek onlarda aynı harekete başladılar. Ve heman kendisine haber göndererek şehre davet ettiler. Çünkü Gıyasettin vaktile göstermiş olduğu iyi hareketlerle Konyalıların kalplerinde iyi hatıralar bırakmıştı. Gıyasettin gelerek şehri teslim aldı. Derhal kardaşını oğlu ve onun adamlarını tevkif ettirdi. Bütün memleket

bir saat içerisinde eline geçmiş oldu.

Gıyasettin Keyhusrevin diğer kardaşı Kayser Şah Malatya sahibi idi. Bütün kardaşlarının memleketlerini ellerinden alan Rüknettin Süleyman onun memleketinde elinden almıştı. 597 senesinde cereyan eden bu vak'adan sonra Kayser şah Salâhattini Eyyubinin kardaşı Melik Adil Ebubekirin yanına iltica eylemişti. Çünkü Kayser şah; Melik Adilin kızile evlenmişti. Kayser şahı Urfa valiliğine tayin eylediler. Biraderi Gıyasettinin tahta geçtiğini duyunca koşup Konyaya geldi. Beklediği, umduğu iyi kabulü bulamadığından dönüp vilâyetine gitti.

Gıyasettin selçuk tahtında bütün manasla yerleşince Simisat sahibi; Eyyubilerden Meliki Efzal gelerek Kayseride kendisiyle görüştü. Aynı zamanda Harput sahibi olan Nizamettinde gelerek kendisiyle ittifak akteyledi. Gıyasettinin şan ve şevketi artık kemale doğru yol alıyordu. (1)

(1) Harput sahibi olan bu Nizamettin artıklardan İmadettin bin Kara Arslanın oğludur. Amcası oğlu ve amit sahibi Nasirettinden korktuğundan daha önce Rüknettin Süleymana dehalet eylemiş bu kerre de Gıyasettin Keyhusreve bağ vurmuştur.

ERMENAKLİ ŞAIRİN GÖZLEME- CİYE METHİYESİ

Ateşin karşısını kendisine itti mekân
Anasından doğalı bulmadı sevdadan aman
Derdü mihnet çekerek başına dar geldi cihan
Ah talisiz imiş vah bizim gözlemeci

Aşk ocağında yapılmış dilinin menteşesi
Hubbu hubanla dolu sinesinin her köşesi
Gördüğü kızlara dilberlere dir yetişesi
Bir güzel görse çeker ah bizim gözlemeci

Bahtiyarane çihanda yağa gark olmuş eli
Gözünün tokluğu dükkanda yüzünden belli
Yaşı geçginsede dinçtir bakınız doğru beli
Alt der Rüstemi billâh bizim gözlemeci

Birakup doğru yolu semti hataya gitmez
Koyamaz iç yağını sadeyağa halt etmez
Doğrusu kendisini meth etmeğe söz yetmez
Eğrilikten eder ikrah bizim gözlemeci

Daima açlara atşanlara eyler hizmet
Parası olmayana cebrile vermez zahmet
Veresi katmer ile gösterir insaniyet
Fukara haline agâh bizim gözlemeci

Aşk meydanına girdikte atı eşkindir
Sözü tatlı üzü şen gözlemesi pişkindir
Nevcivanlarla düşüo kalkmağa pek düşkündür
Taze şahsa tapar eyvah bizim gözlemeci

Bazı akşam oluyor âlemi âbe mensup
Kendisi son derece husnû cemale meclûp
Bulamazsa gece demlenmek için bir mahbup
Hasretinden çeker eyvah bizim gözlemeci

Onu sen ağzı kara şanma tevellayı bilir
Birliği binliği illâyı bilir lâyi bilir
Dem görüp coşsa eğer huyi bilir hayi bilir
Bilinz aşığı billâh bizim gözlemeci

Keşfeder her olacak vakayı pek dürendiş
Ehli dil ehli hüner kalbi temiz bir derviş
Uyanıktır diline söz yakışır destine iş
Ne güzel arifi billâh bizim gözlemeci

Yağ, ak anberi eş müşteriler memnundur
Anberin hasiyeti bilki de ondan dundur.
Can verir yatmış uzanmış ölüye macundur
İdiyor gafili agâh bizim gözlemeci

Gönlü uftadei hicrankeşe aşk ortağıdır
Daima dükkânı mahbubu civan oğrağıdır
Bakarak yüzlerine gussai derdi dağıtır
Eylemiş hüsnü nazargâh bizim gözlemeci

O güzel yufkanın her yanı şifadır bedene
Hoş sada sözleri etvarı gelene gidene
Hem kızar hem darılır katmerini zem edene
Kalkışır kovmağa nagâh bizim gözlemeci

Ne büyük devlete erdirdi anı bir seyit
Sağ iken cennet irdirdi anı bir seyite

Gülşeni vahdete irdirdi anı bir seyit
Vakfı Sırrı yedullâh bizim gözlemeci

Bendei ali aba cayi meveddet gönlü
Kavmı süfyana ider sıtkıla nefret gönlü
Anlara herdem okur unf ile lânet gönü
Zulm edenden ider ikrah bizim gözlemeci

Aşısı tutmuş ezelden yoz ağaç sanma anı
Desti himmetle yıkanmış ta temiz cismü kanı
Sırrı nünü kalemi gayret idüp bildi canı
Ölmeden ölmeğe ağâh bizim gözlemeci

Cümleten zümrei rindan ile sevdazedeler.
Yüce dükkânını herdemde ziyaret eyler
Zurafa sohbetinin aşığı er oğlu er
Urefa hadimi her gah bizim gözlemeci

Ununun çok ünüvar katmeri anber budur
Sözleri dinliyenı güldürüyor hoşgudur
Âmlemin gaygusuzu var ise ancak odur.
Eğri sözden eder ikrah bizim gözlemeci

1306

İZMİRDE ERMENEKLİ HASAN RÜŞTÜ

T U R G U T

Ermenekli Hasan Rüştü yani yarlıganmış kel şair bu günlerde İzmirde yaşıyor disem Konya revüsü okuyucuları inanırlarmı bilmem. Güzel İzmirin milli ananelere bağlılığı Konyaya pek benzer. Türlü türlü gözlemeci dükkânları vardır. Türkün her türesi hakimanedir. Konyada kebabların türlü türlüsü için türlü dükkânlar olduğu gibi burada da gözlemeciler vardır. İlk heva içinde et lokması burada hesapla yenebiliyor. Bunun yerine burada gözleme mebzul. Konyanın kebab dükkânları gibi tipik binalar. Dükkânın orta yerinde bir fırın. Fırının yassı sahında bir saç. Temiz kalaylı geniş sahanlara konulan gözleme göz doyuracak kadar çok görünüyor. Usta gazlemeyi piçakla dörtlemeye keserek kalaylı sahanın içine diziyo. Sonuna kadar iştihanızı tutabilirsiniz. Konyada etler nasıl yağ içinde kızarılıyorsa burada da gözleme öyle pişiriliyor. İkiside sıhhi İlk baharda bu dükkâna bir kaç

kez uğramıştım. Duvarında ko- ca bir levhada kalın ve büyük sülüs harflerile yazılmış bir methiye vardı. İmzaya doğru göz attım. Nazmı Ermenekli Hasan Rüştü mevlevi diye yazılı idi.

Eski harfleri bilen müşteriler bu gözlemeci destanını okumaksızın çıkmıyorlar. Benim bir kaç kez bir tarihî kitabe okur gibi karşısında kalem elimde dikildiğimi gören komşularda levhaya daha çok önem verdiler. Göğül bu şairane yağığârın Konya muhitinde de okunmasını arzuladı. Kopya ederek sundum.

Yaşlılar hep onun menkıbelerini biliyorlar. Birisi dediki merhum Necati onu Konyada görünce tanımış himayesini emreylemiş imiş, işte fuvara uğrayan benim gibi gözleme düşkünlere Kel şairle böyle şairane bir musahebe yapmaksızın geçemiyor.

Methiye yukarıda yazılıdır.

Sark vilâyetlerimize ait tarihî notlardan

İbni Esir on ikinci cildinin 191 sayfasında 628 senesi ve-kayii arasında şunları söyle-mektedir.

Diyaribekrin Erzen şehri sa-hibi olan Hüsamettin; Melik Eş-refin dostlarından idi. Bütün harplerde onun maiyetinde bulu-nur onun emrine mal ve can sarfederdi. Nefsini askerlerini fedaya kadar varırdı. Düşman-larına düşman, dostlarına dost idi. Nasıl ki Celâlettin Harzem şah ahlatı muhasara eylediği zaman da Melik Eşrefle bera-berdi. Burada pek çok sıkıntı ve şiddetle karşılaştı. Celâlettin Ahlatı zabtedince Hüsametinde esir düşmüştü. Harzem şah bil-mukabele Hüsametinin elinden Erzen şehrini almak istedi. Ba-zı kimseler şefaatte bulundular. Bu Hüsamettin eski ve asıl bir aileye menşubdur, çok eski za-manlardanberi buraya bu aile sahibdi. Kendiside babasına

tevarüs eylemiştir. Daha bir çok şehirler ellerinde iken hepside çıkmış yalnız bu ve başkaca bir kaç köy ve kasaba ellerinde kalmıştır dediler. Harzem şah kendisine acıdı. Şehri onun e-linde buraktı ve kendisinden andlar ve ahitnameler aldı. Ken-disine karşı mukatelede bulunma-yacağına söz verdikten sonra şehrine gitmesine müsaade ey-ledi. Melik Eşref ve Alâettin birlikte Harzem şahla harbe git-tikleri sırada Melik Eşrefin kar-daşı Şahabettin Erzen üzeri-ne giderek muhasara eyledi. bu Şahabettin Miyafarkın ve-hani şehirleri sahibi bulunu-yordu. Erzeni sulhan elde etti. Ve yerine yine Diyaribekir ka-sabalarından olan (Hani) belde-sini ona ivaz olarak verdi. Hü-samettin çok iyi adamdı. Son derece sahi ve muhsin idi. Ka-pısından hacet erbabı eksik ol-

mazdı. Memleketi baki son derece rahat ve huzur içinde bulunurdu. Çok eski ve asıl bir aileye mensubdu. Erzen, Bit-lis, Vüskân ve başkaları bu ai-lenin idi. bu bilad Alp Arslan oğlu Melik şah zamanındanberi

ellerinde idi. Bitlis, ahlat sahibi amcası bey Timur ellerinden almıştı. Kendisi Selâhattine ita-at etmişti. Erzen şimdiye kadar elinde kalmıştı. Bn ailenin asıl unvanı Doğan Arslan ailesi idi.

Konya

ERMENEKLİ RUŞTÜNÜN İZMİRDE BIRAK- DIĞI BAZI HATIRALAR T U R G U T

Milli kütüphanenin sayın di-
rektörü Bay Celâl kendisini çok
iyi tanıyor. Birlikte osıralarda
sanayi mektebi muallimliğinde
bulunmuşlar. Kendisi yani şai-
rimiz mülkiye mektebinde tah-

Sana dil verdim ise yıktı harap etmi dedim,
Nari aşka ciğerim yakda kebab etmi dedim,
Gez görüş şöyle afifane dedimse sana ben
Rukaba bezmine git nuşu şarap etmi dedim.

Gazelini İzmirde yazmış. Hat-
ta bir cülus gecesi hükûmette ya-
pılan eğlenceler arasında o sı-
ralarda İzmirin meşhur hanende-
si sayılan salamon tarafından
okunduğunu duyan kel şair son
derece mütehassis olmuş ozaman
çıkan gazetelerde bu tahassüsü-
nü makalelerle izah eylemiş.
Bay Celâl onun bir çok halle-
rinden bahsediyor. Ezcümle di-
yorlarki, ozamanlar büyük bir

silde iken evvela ticarethaneye
atılmış sonrada izmire sürülmüş-
tür. İzmirde çıkan Ahenk, Hiz-
met gazetelerinde bir çok yazı-
ları, şiirleri çıkmıştır. Bizim de
çocukluğumuzda duyup öğrendi-
ğimiz:

piyankoda oynamağa muvaffak
olan İzmir sanayi mektebi mek-
tep olmak sıfatı ile pek mühmel
bir halde idi. Çok kerre çocuk-
ların tebeşiri bile olmazdı. Ke-
selerimizden alırdık. Ermenekli
koca kutularla tebeşir almış her
tebeşiri kırmızı, sarı bir takım
boyalarla telvin eylemişti. Derse
girerken cübbrsini ters giyer,
tebeşir kutularını yanına a-
lır birde münebbihli saat bunlara
ilâve eder öyle ders verirdi.

Kurulu olan saat çalmağa baş-
layınca ders bittiğini anlardı.
313, 14 senelerinde sanayi mek-
tebi muallimi imiş, bil'ahare mek-
tebden çıkarılmış, kendisini çı-
kartan müdür aleyhine vali Kâ-
mil paşaya bir lâyiha sunmuş,
onunla birlikte hareket eden
başka muallimlerde yardım ede-
rek zavallı müdiri azlettirmişti:

Paşa geldi paşa gitti buna bir şey denemez
Sükkeri zade reis oldu dadından yenemez.

Muallimlikten azledilince menfi-
lik tahsisatı gayet az alduğun-
dan seyyar kitabcılık yapmış.
Bir sepet içerisine muhtelif ki-
tablar doldurur hahve kahve
dolaşmış. Bu gün İzmirde ken-
di namına bir mahalle bulunan
Eşref paşadan sonra Sükkeri za-
de Tefvik paşa belediye reisli-
ğine geçince şu beyti söylemiş.

KÜREKCİLİK MÜKELLEFİYETİ HAKKINDA BİR HÜKÜM (1)

Mukaddimeden sonra: Tevkii refii humayon vasil olacak, malum olaki inşaallahül-melikülgaffar, evveli behari hüceste asar de derya yüzüne Donanmayı humayonunun gemileri çıkmak lazım. Ve mühim olmağın tahtı kazanda vakı sekiz yüz kırk dört hane avarız hanesinde 10 hanesinden 1017 tarihine mahsup olmak üzere bir nefer kürekci ihraç eyleyüp senei mezbure zilhiccesinin evahirine değin tersanei amirede olan Donanmayı humayonum kemilerine teslim olmak emredüp buyurdum ki () vardık da bu bapda sadir olan fermanı seadetim mucibince amel edüp dahi biran ve saat tehir ve tevekkuf eylemeyüp mezbur kulum mubaşeretile tarihi mezbure mahsup olmak üzere her on haneden bir

nefer kürekci ihraç eyleyüp ve ihraç eylediğin kürekçileri yarar ve mütemedün aleyh naibin ile ve mezbur kulum ile irsal eyleyüp zamani mezburedeğin mahalli mezbure teslim ettirüp ve kadim üzere tersanei amire eminden naibin muhurlu temessük alup ol temessükü nai-

(1) Kürek cezasına ait olan hüküm suretile kürekçilik mükellefiyeti hakkındaki hüküm her ikiside aynı sene içinde sadir olmuştur.

Bu hükmün bir tamim olduğu hükmü takıp için gönderilecek kapı kulumun isim yeri boş olmasından da anlaşılr bu sureti Ankara mülga mahkeme sicillerinden aldık. Kürek cezalarına ait olanı Edirne sicillerine aittir. Her ikiside mahkemenin o seneye ait tutduğu hüküm ve vukuat defterinde kayt olunmuştur. Sicilleri buluan vilâyet ve kazalarımızda da birer suretleri olması lâzım gelir. Çorumlu, Ön, ve uludağ refiklerimizden bu karşılaştırmaların yapılmasını dileriz.

bi mezbur Divanı humayonuma getirüp mahalline kaydettirdikden sonra Turalı temessük hükmi alup kat'i alaka eyleye ve kürekci ihracında temam ihtimam eyleyüp güçlü ve kuvvetli ademler yazup âlil ve marız küreğe yamaz kimesneleri yazdırmayasın ve kürekçilerin beheri için her haneden ikişer yüz ellişer akca ki on haneden iki bin akca olur hesabı mezbur üzre raayadan cemeyleyüp kiseleyüp ve muhurleyüp naibin ile ve mezbur kulum ile meblağı mezburu gönderüp mahalli memure teslim ettiresin. Ve her bir kürekcinin birer aylık mevacibleri için raaya tarafından yüz ellişer akca ki tekiden lil asil nısfı elli üç akca olup alup ol canibde kürekçilere teslim eylesesin ki bedellerinin maadası gemilere girdiklerinden sonra reisleri marifetile ellerine teslim oluna ve irsal eylediğin kürekçileri naibin menazil ve merahilde gereği gibi hıfzu hiraset ettirüp

fırar ettirmekten be gayet ihtiyat eyleye. ve illâ fırar edenlerin yerlerine naibinden ve kulumdan kürekci talebolunur. Kürekçiler tayin olunan zamane değin yetiştiremediğin takdirce mes'ol olursun bilmis olasin. ana göre basiret ve intibah üzere olup babı ikdamda kusur eylemeyesin ve mezbur kulumun ciheti maaşı için her bir haneden kunun üzere ikişer akca aldırup ziyade bir akca ve bir hapbe aldirmayasın. ve senki mezbur kulumsun veçhi mezbur üzere memur olduğun hizmetin zamani mezburedeğin itmama yetiştirmeye sağyeyleyesin ve raayaya teaddi ve tecavuzden dahi ihtiraz eylesesin şöyleki:

Bir yerde kadı bulunmaz ise naiple mubaşeret eylesesin taki hizmet teehhure kalmak ihtimali olmaya. şöyle bilesiz, Alameti şerife itimat eylesesiz/15 Şevvali mükerrerem 1017

İmtiaz sahibi : Faik Soyman

Neşriyat müdürü : Tahir Mıhçı

